

Dönem : 1
Toplantı : 2

MİLLET MECLİSİ S. Sayısı : 303

İktisadi Devlet Teşekkülleri ve iştirakleri hakkında kanun tasarısı ve C. Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı ve Diyarbakır Milletvekili Alp Doğan Şen'in 3460 sayılı Kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesine dair ve 23 sayılı Kanunun kaldırılması hakkında kanun teklifleri ve Geçici Komisyon raporu (1/317, 2/198, 2/183)

İktisadi Devlet Teşekkülleri ve iştirakleri hakkında kanun tasarısı (1/317)

T. C.

Başbakanlık

5 . 11 . 1962

Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi

Sayı : 71 - 1564/3533

MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Maliye Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine arzı Bakanlar Kurulunca 1 . 11 . 1962 tarihinde kararlaştırılan «İktisadi Devlet Teşekkülleri ve iştirakleri hakkında kanun tasarısı» ve gerekçesi ilişik olarak sunulmuştur.

Gereğinin yapılmasını rica ederim.

İsmet İnönü
Başbakan.

İktisadi Devlet Teşekkülleri ve iştirakleri hakkındaki Kanuna ait gerekçe

İktisadi Devlet Teşekküllerinin faaliyeti ve işleyişi devamlı bir şikâyet konusu olmuştur. Bu teşekküllerin büyük bir kısmı devamlı olarak zararlı çalışmışlar, kârlı çalışanların durumları da tatminkâr görülmemiştir. Bu sektör, memleketimizde enflasyonun başlıca kaynaklarından biri olmuştur.

Teşebbüslerin bu duruma düşmelerinde esas âmil şüphesiz tatbikattır. Ancak, mevzuatın da bunda tesirinin bulunduğunu kabul etmek yanlış olmaz. 3460 sayılı Kanunla kurulan mekanizma 23 sayılı Kanunla yapılan tadilâttan sonra da tatminkâr bulunmamıştır. Bu durum İktisadi Devlet Teşekküllerinin reorganizasyon ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin reorganizasyonu meselesi 154 sayılı Kanunun 17 nci maddesi ile ele alınmış ve bunların malî, hukukî ve idari bünyelerinin ıslahı için incelemeler yapılması ve bu inceleme sonuçlarına göre gerekli kanun tasarılarının Maliye Bakanlığınca hazırlanması derpiş olunmuştur.

Bunun üzerine yerli ve yabancı uzmanların iştirakiyle incelemeler yapılmış, bu arada İktisadi Devlet Teşebbüsleri ayrı ayrı ele alınmış ve incelemeler sonunda bunların her biri için özel raporlar ve tamamına şâmil olarak genel raporlar hazırlanmıştır.

Müsteşarlar Komitesi bu raporları incelemiş ve neticede 154 sayılı Kanunun 17 nci maddesi gereğince «İktisadi Devlet Teşekkülleri ile benzeri müesseselerin bünyelerinde yapılması gereken ıslahat hakkında rapor» hazırlanmış ve yayınlanmıştır.

Ancak, Müsteşarlar Komitesinde bâzı hususlarda tam mutabakata varılamamış ve bu noktalar raporda belirtilmiştir. Bu konular, «İktisadi Meseleleri ve Hareketleri Kolaylaştırma ve Süratlendir-

me Kurulu» nda görüşülmüş ve kanun tasarılarının hangi esaslara göre hazırlanacağı tesbit olunmuştur.

Kurulca tesbit edilen esaslar dâhilinde, Maliye Bakanlığınca hazırlanan tasarı Hükümetçe incelenerek bu tasarı meydana getirilmiştir.

Tasarıların hazırlanması için yapılan çalışmalarda yukarıda bahis konusu edilen raporlar ve verilen direktifler esas olarak alınmış ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin millî ekonomiye daha yararlı olmalarını sağlayacak hükümlerin getirilmesine gayret edilmiştir.

Raporlarda, İktisadi Devlet Teşekküllerinin kuruluş ve işleyişlerinde tesbit edilen noksanlıklar şu şekilde özetlenebilir :

- a) Kuruluşların belli bir esasa bağlanmamış olmasından doğan düzensizlik,
- b) Teşekküllerin bağımsız olmamaları,
- c) İdare ve murakabenin iyi işlememesi,
- d) Koordinasyonsuzluk,
- e) Sermaye ve finansman yetersizliği,
- f) Muhasebe usulünün yeknesak ve düzenli olmayışı,

Bu tasarıda teşekküllerin işletme ve yönetime konularında tam bir muhtariyet ve serbestiye sahibolmaları buna karşılık faaliyet neticelerinin daha sıkı kontrolü ve yatırımların uzun ve kısa vâdeli plân ve programlara uygun olarak ve Hükümetin kontrolü altında yürütülmesi derpiş olunmuştur. Fakat, teşekkül ve müesseselerin çalışmalarının aksamasına meydan vermemek için gerekli hallerde belli şartları haiz yatırımların yapılması için ilgili Bakanlıklara ve teşekküllere karar yetkisi tanınmıştır.

Bu tasarıyla getirilen başlıca yenilikler aşağıda gösterilmiştir.

a) Teşekkül ve iştirakler bir düzene bağlanmış, teşekküllerin çalışma konusu dışında olan iştiraklerinin 3 yıl içerisinde tasfiyesi derpiş olunmuştur.

b) Teşekküllere yönetim ve işletme alanlarında mevcut sistemde olduğundan daha geniş yetkiler tanınmış, fiyat ve tarife politikası bu açıdan düzenlenmiştir.

c) Yönetim konusunda teşekkül dışı elemanlarla takviye edilmiş fonksiyonel yönetim kurulu usulüne gidilmiştir. Böylece teşekküllerin yönetim kurullarında teşekkül bünyesinden olan elemanların hâkim olmaları, ayrıca kurulca Hazine, ilgili Bakanlık ve işçilerin temsil edilmeleri derpiş olunmuştur.

d) İktisadi Devlet Teşekküllerinin murakabesi işinin ayrı bir kanunla düzenleneceği göz önünde bulundurularak tasarıda bu hususa ait ana esasları belirten iki madde konulmuştur.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin koordine olarak çalışmalarını sağlayacak hükümler konulmuştur. Koordinasyon meselesi yatırım ve işletme koordinasyonu olarak ele alınmak gerekir.

Tasarıda yatırım koordinasyonu finansman konusu ile birlikte düzenlenmiş ve böylece gerek uzun vâdeli plânların tahakkuku, gerekse finansman imkânı sağlanmadan yatırıma başlanılmaması hususlarını sağlayacak zemin hazırlanmıştır. Böylece yatırımların daha süratle bitirilmesi ve teşebbüslerin yarım kalmış yatırımlar sebebiyle büyük gider ve borç yükü altına girmelerinin önlenmesi sağlanabilecektir.

İşletme koordinasyonunu sağlayacak hükümler de sevk olunmuştur.

f) İktisadi Devlet Teşekküllerinde sermaye noksanlığı bulunduğu daima ifade edilegelmiştir. Sermaye eksikliği bir vâkıa olmakla beraber, bu sektörün yegâne eksikliğini bunun teşkil etmediği de muhakkaktır. Ayrıca, memleketimizde, imkân ve kaynak eksikliği bütün sektörlerde mevcuttur. Bu bakımdan, İktisadi Devlet Teşekkülleri kendilerine verilen kaynakları en iyi şekilde kullanmak zorundadırlar.

Sermaye eksikliği bütçe ve otofinansman imkânlarıyla zamanla karşılanabilir. Yatırım finansmanı için ise Devlet Yatırım Bankası kurulmaktadır.

g) Tasarıda teşekkül ve müesseselerin düzenli bir muhasebe sistemine kavuşmaları için gerekli hükümler bulunmaktadır.

k) Nihayet İktisadi Devlet Teşekküllerinin aktif ve pasif değerlerinin revallüe edilmesi de derpiş edilmiştir.

Maddelere ait gerekçede tasarıda yer alan hükümler daha etraflı olarak açıklanmıştır.

MADDELERE AIT GEREKÇE

Kanunun konusu :

Tasarının 1 nci maddesi kanunun uygulanma alanını belli etmektedir. Madde hükmüne göre İktisadi Devlet Teşekküllerinin ve iştiraklerinin kuruluş ve yönetimi bu kanuna göre düzenlenecek ve yürütülecektir.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin yönetimi ve denetlenmesi hakkında 3460 sayılı Kanun ve bunu tadil eden diğer kanunlar uygulanmış ve bunlarla kanun şümulüne giren teşekkül ve işletmelerin faaliyeti bir disiplin altına alınmak istenmiştir.

Devlet ve teşekkül iştirakleri hakkında her hangi bir kanun bulunmadığından bunların tesisi ve idaresi tatbikata bırakılmış, bu durumun sonucu olarak bu alanda rasyonel bir idare ve muhakeme kurulamamıştır.

Bu tasarıda, Devlet ve teşekkül iştiraklerinin yönetim ve denetlenmesi hakkında da hükümler konularak bunların da disiplin altına alınmalarının sağlanması amacı güdülmüştür.

Tarifler ve kısaltmalar :

Tasarının 2 nci maddesinde «İktisadi Devlet Teşekkülü» ve «Devlet ve Teşekkül İştirakleri» deyimleri tarif olunmakta ve kısaltmalar belli edilmektedir.

Maddeye göre İktisadi Devlet Teşekkülü her şeyden önce bir teşebbüstür. Ve işleme iktisadındaki anlamında alınmak gerekir. Yani bir İktisadi Devlet Teşekkülünden bahsolunabilmesi için belli bir sermayenin belli bir iktisadi gayeye devamlı bir şekilde tahsis edilmesi lâzımdır.

Teşekkülün çalışma alanı iktisadi olacaktır. İktisadi faaliyetler ise sanayi, ticaret, maden, inşaat ve onarma ulaştırma ve tarım işlerini ve malî işleri ve benzerlerini ifade etmektedir. Bu bakımdan çalışma alanları kamu hizmeti olan kurumları, bu tasarıya göre, İktisadi Devlet Teşekkülü olarak kabul etmek mümkün bulunmaktadır.

Tasarıda, 3460 sayılı Kanundakinden farklı olarak İktisadi Devlet Teşekkülü olmak için teşebbüs sermayesinin tamamının Devlete ait bulunması şart konulmamış, sermayenin yarısından fazlası Devlete, teşekküllere veya devlet teşekküllere ait ortaklıklar da İktisadi Devlet Teşekkülü sayılmıştır.

Bu hükme göre, sermayesinin yarısından fazlası Devlete, bir veya birden fazla İktisadi Devlet Teşekkülüne veya bunlarla birlikte Devlete ait bulunan teşebbüsler İktisadi Devlet Teşekkülü mahiyetini iktisap edeceklerdir.

İktisadi Devlet Teşekkülleri, madde hükmüne göre, ticari esaslar dâhilinde yönetileceklerdir. Bu şart, teşebbüs olmanın ayrılmaz bir unsurudur. Bir teşekkülü âmme hukukuna göre yürütmek bunların kuruluş gayeleri ile bağdaşmayacağından, kendilerinin hususi hukuk hükümlerine göre idare edilmeleri ve mal ve hizmet alış ve satışlarında âmme hukuku tahditlerinin dışında bırakılmaları zaruridir. İşleri icabı münasebette buldukları şahıslar bakımından da kendilerinin hususi hukuk hükümlerine tabi tutulmaları gereklidir.

Maddenin ikinci fıkrasında Devlet ve teşekkül iştirakleri belli edilmiştir. Genel hükümlere göre yani, borçlar ve ticaret kanunlarına göre kurulan ortaklıklardan, Devletin veya İktisadi Devlet Teşekküllerinin sermayesinin yarısından azına sahip buldukları teşebbüslerdeki kamu hissesi Devlet veya teşekkül iştiraki olarak kabul edilmektedir.

2 nci maddenin son fıkrasında kanundaki kısaltmalar gösterilmiştir.

İktisadi Devlet Teşekkülleri :

Tasarının 3 nci maddesi teşekküllerin kuruluşlarına taallük etmektedir.

Teşekküller, üçüncü şahıslara karşı bir varlık teşkil edebilmeleri için kendilerine tüzel kişilik verilmiştir. Teşekküllere ait bütün muameleler bu tüzel kişilik tarafından yapılacak ve bunlardan doğacak hak ve vecibeler bu tüzel kişiliğe ait olacaktır.

Teşekküllere muhtariyet verilmesi, kendilerinin ticari esaslara göre yönetilmelerinin zaruri bir sonucudur. Ticari şekilde yönetimin gerektirdiği sürat ve inisiyatif ancak bu suretle sağlanabilir. Sonra, muhtariyet verilmek suretiyle yetki ve sorumluluk çerçevesi açık olarak belli edileceğinden işlerin daha iyi yürütülmesi imkân dâhiline sokulmuş olur.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin kanunla kurulması, bu konuda disiplini sağlama ve Devlet parasının tahsis edileceği bu alanda karar vermek yetkisini kanun yapıcıya vermek amacını gütmektedir.

İktisadi Devlet teşekküllerinin özel hukuk hükümlerine tabi tutulmaları, çalışma alanlarının ve kuruluş şekillerinin bir sonucudur. Teşekkülleri âmmeye hukuku çerçevesi içinde yönetmek ticari icaplarla kâbili telif bulunmamaktadır.

Ancak, teşekküllerin mahiyetleri icabı, bazı hallerde özel hukuka tabi olma bakımından istisnalar konulması gerekebilir. Bu sebeple maddeye bu hususu sağlayacak bir hüküm konulması yerinde görülmüştür.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin sorumlulukları ikinci fıkranın son cümlesi ile sermayeleriyle tahdidedilmiştir. Ortaklık şeklinde, olan teşebbüsler için, bunlar sermaye ortaklığı şeklinde oldukları takdirde, böyle bir hüküm esasen Ticaret Kanununun bir icabıdır. Devletin özel sektöre dâhil şahıslarla şahıs ortaklıkları kurması esasen bahis konusu değildir. Sermayelerinin tamamı Devlete ait teşebbüsler için böyle bir hükmün sevkı, bunların mali durumlarının takibi daima imkân dahilinde bulunduğundan üçüncü şahıslar bakımından bir mahzur doğurmaz. Böyle bir hüküm teşebbüslerin idarecilerini daha dikkatli harekete sevk etmek bakımından faydalı görülmektedir.

Üçüncü fıkrada kamu hizmeti mahiyeti taşıyan sahalarda teşekkül kurulamayacağı hükmü sevk edilmiştir. Böyle bir hüküm sevk edilmesi, kamu hizmeti mahiyetindeki işlerin genel ve katma bütçeli daire ve müesseseler tarafından idaresinin daha yerinde olacağı düşüncesinden ileri gelmiştir. Kamu hizmeti mahiyetinde bulunan sahalarda kârın bir gaye olmaması da bu hükmün sevkinden âmîl olmuştur.

Maddenin son fıkrasında teşekküllerin bağlı olacakları Bakanlıkların kuruluş kanunlarında belli edileceği hükmü konulmuştur. Her teşebbüs bir kanunla kurulacağına göre, teşebbüsün bağlı olacağı Bakanlığın bu kanunla tâyin edilmesinden tabii bir şey yoktur.

Devlet ve teşekkül iştirakleri :

4, 5 ve 6 nci maddeler Devlet ve teşekkül iştiraklerinin tesis ve idaresine taallük etmektedir.

4 nci maddenin 1 nci fıkrasında Devlet iştiraklerinin kanunla, teşekkül iştiraklerinin Bakanlar Kurulu kararı ile olacağı hükmü konulmuştur. Bu hüküm iştiraklerin bir disiplin altına alınması hedefini gütmektedir. Devlet iştirakleri bütçeye tahsisat konulmasını gerektirdiğinden yasama organı tarafından tasvibedilmedikçe esasen yapılamıyacaktır.

Maddenin 2 nci fıkrasında teşekküllerin kuruluş kanunlarında belli edilen çalışma konuları ve gayeleri ile ilgili olmayan iştirakler tesis edemeyecekleri hükmüne bağlanmıştır. Bu hüküm teşekküllerin esasen dar olan imkânlarını dağıtmak suretiyle mali güçlükler içine düşmesini ve gayelerinden uzaklaşmasını önlemek için konulmuştur. Mazide teşekkül iştiraklerinin kurulmasının bir disiplin altına alınması meydana getirdiği bugünkü dağılık durumun tekrar doğmasının önlenmesine bu sektörün rasyonel olarak çalışması bakımından şiddetle ihtiyaç vardır.

Maddenin son fıkrasına göre gerek Devlet gerek teşekkül iştiraklerinin devir ve tasfiyesi Bakanlar Kurulu kararına dayanacaktır. Devlet iştiraklerinin devir ve tasfiyesinde tesisindeki kanuna dayanma şartı aranmamıştır.

Beşinci madde hükmüne göre, Devlet iştiraklerinin mülkiyet ve intifaı Hazineye, teşekkül iştiraklerinin mülkiyet ve intifaı iştiraklere aittir. Bu iştirak müessesesinin tabii bir sonucudur. Devlet ve teşekkül iştiraklerinin tamamının idaresi Devlet Yatırım Bankasına ait bulunmaktadır. Yeni kurulan bu mekanizma, iştiraklerin idaresinde birliği ve hesaplarının mazbût esaslara bağlanmasını ve koordinasyonu sağlamak suretiyle faydalı olacaktır.

Devlet Yatırım Bankası idaresiyle görevli bulunduğu iştiraklerin, kurulması, devir ve tasfiyesi konularını da Bakanlar Kuruluna teklifte bulunulacaktır. İdaresini deruhte ettiği iştirakler hakkında kendisine bu vazifenin verilmesi gereklidir.

Belli işletmelerin devir veya tasfiyesine karar verilmeye, bu işlerin icrası yetkisi Bakanlar Kurulu tarafından bankaya verilebilecektir. Bu hükümle bankaya bir karar yetkisi tanınmamakta, karar verme yetkisi Bakanlar Kurulunun elinde bulunmakta, banka yalnız devir ve tasfiye işlerini yürütmek yetkisi ile teşhiz edilmektedir.

6 nci madde Devlet ve teşekkül iştiraklerinin % 50 sinin üstüne çıkması halinde yapılacak işlemi tâyin etmektedir. İştirak nisbetinin % 50 nin üstüne çıkması halinde derhal bir iktisadi devlet teşekkülü kurulması cihetine gidilmesi mecburiyeti yoktur. Bu durumun üç yıl devam etmesi halinde ancak fıkranın ikinci bendi hükmüne göre bir kanun çıkarılarak teşekkül kurulması mecburi olacaktır.

Bu madde ile, Devlet veya teşekkül hissesinin % 50 nin üstünde bulunmasının devamlılık arzemesi halinde ancak iştirakin teşekkül haline getirilmesi mecburiyeti hasıl olacaktır.

Teşekküllerin yönetim ve organları :

7 nci madde teşekküllerin yetkili organlarını tâyin etmektedir. Bunlar genel müdürlük ve yönetim kuruludur. Maddenin ikinci fıkrası hükmüne göre yönetim kurulu ve genel müdürün görev, yetki ve sorumlulukları bir tüzükle belirtilecektir. Bu hususların daha etraflı olarak tâyini bakımından tüzükte yer alması uygun görülmektedir.

8 nci madde, teşekküllerin en yüksek seviyedeki idare ve karar organı olan yönetim kurulu hakkında hükümleri ihtiva etmektedir. Teşekkülün karar organı yönetim kuruludur. Genel müdür teşekkülü yönetim kurulunun karar ve direktifleri dahilinde yöneltir.

Bu tasarıda modern işletmecilik prensiplerinden ve tecrübelerden mülhem olarak yönetim kurullarının, teşekkül içinden ve teşekkül dışından seçilecek elemanlardan teşkili yoluna gidilmiştir.

Yönetim kurullarının teşekkül tarzı teşekküllerin özel kanunlarıyla belli edilecektir. Kuruluş kanunlarıyla belli edilecek teşekkül bünyesinden yönetim kurulu üyesi sayısı üçü geçmeyecektir.

Tasarıda, kuruluş, maksat ve gayesine göre başlıca faaliyetin tarım, sanayi ve benzeri işletmelere dayandığı Bakanlar Kurulunca belli edilen teşekküllerin yönetim kurullarında bir işçi temsileisinin yer alması hakkında da bir hüküm sevkolunmuştur. Bu suretle günümüzün işçi hak ve menfaatlerinin korunması konusuna ön safta yer veren sosyal görüşüne de uyulmuş bulunmaktadır. İşçi temsileisinin seçim şeklinin tüzükle teşbit edileceği hakkındaki hüküm, kanunun daha iyi incelenerek hallolunması ve elâstikiyet sağlanması gayesine matuftur..

Yönetim kurullarında, kamu fonunu idare ile görevli olan Maliye Bakanlığının bir temsileisi ile ilgili bakanlığın bir temsileisinin bulundurulması, teşebbüsü dıştan görmek imkânına sahip bu temsilcilerin fikir ve görüşlerinden faydalanılması ve kamu malının idaresinin murakabesini sağlamak maksatlarına dayanmaktadır. Maliye Bakanlığını ve ilgili bakanlığı temsilen yönetim kurullarına katılacak üyelerde tahsil ve ihtisas şartı aranmaktadır.

Özel sermaye nisbeti % 20 nin üstünde olan teşekküllerin idare kurullarına, özel sermaye sahiplerini temsil eden bir üyenin katılabilmesine imkân vermek genel hukuk prensiplerinin bir icabı olarak mütalâa edilmiştir. Özel teşebbüs hissesinin % 20 nin altında olması halinde özel sektörün idare kurullarında temsil edilmesinde zaruret görülmemiştir. İştirak nisbeti % 20 nin üstünde ne olursa olsun özel sektörü temsil eden üye sayısının birle tahdid edilmesi idare kurulu mevcudunu arttırmamak gayesinden başka, bunun büyük bir ameli faydasının olduğuna kanaat getirilmemesinden ileri gelmiştir.

Maddenin 7 nci fıkrası hükmüne göre, teşebbüs dışından yönetim kurullarına katılacak üyeler üç yıl için tâyin olunacak veya seçileceklerdir. Bunların tekrar tâyin ve seçilmeleri için kanun müsait bulunmaktadır. Tâyin veya seçimin daha kısa sürelerle yapılması istikrar bakımından uygun görülmemiştir.

Rakip müesseselerde menfaat bağı bulunanların yönetim kurullarında yer alamamaları suiistimalleri önlemek amacını gütmektedir.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin Devlet teşkilâtı içinde bir Bakanlığa bağlı bulunmaları bir zaruret olarak mütalâa edilmiştir. Teşekküller siyasi organlarla münasebetlerini bağlı buldukları Bakanlıklar vasıtasıyla sağlarlar. Çeşitli teşebbüslerin millî ekonomi içinde ahenkli bir şekilde yürütülebilmesi, bu tasarıyla kurulan mekanizmada Bakanlıklar vasıtasıyla tahakkuk ettirilmektedir.

8 nci madde ile ilgili bakanlıkların teşekküller hakkındaki görevlerini tâyin etmektedir.

İlgili Bakanlığın görevi, teşekkülün faaliyetinin genel iktisat politikasına ve teşriî ve idari kararlara uygun olarak yürütülmesine nezaret etmek ve teşekkülleri Hükümet ve yasama organı nezdinde temsil etmek olarak özetlenebilir. Bu suretle teşekküllerin bakanlıklara karşı muhtariyeti de korunmuş olacaktır.

Her teşebbüs ve işletme için murakabe, teftiş ve kontrol bir zarurettir. Bu müesseseler, teşebbüs idaresinin iyi yürütülmesine, hata ve suiistimalleri önleyici tesir iera ederek ve yapılan hataların meydana çıkarılması ve alınması gerekli tedbirlerin tesbitine imkân hazırlamak suretiyle hizmet ederler. Teşebbüs içi kontrolların yapılması ve Yüksek Murakabe Kurulunun yapacağı murakabe ilgili Bakanlığın teftiş ve murakabesini lüzumsuz hale getirmemektedir. Bu incelemeler idari teftiş, tahkikat, iktisadi ve malî durum tesbiti şekillerinde olabilecektir.

Tasarının 10 ncu maddesi İktisadi Devlet Teşekküllerinin en önemli uzuvlarından birini teşkil eden genel müdür ve genel müdür yardımcılarını hakkındaki hükümleri ihtiva etmektedir. Teşebbüsün iyi işleyip işlememesi geniş ölçüde, yüksek sevkü idare kadrosunun ehliyetine bağlıdır. Bu bakımdan bu zümrenin seçilmesinde büyük bir hassasiyet gösterilmesi ve memleketimizde bu işlerin gerektirdiği ehliyetle eleman yetiştirilmesi konusu üzerinde hassasiyetle durulması gerekmektedir.

Madde hükmüne göre her teşebbüste bir genel müdür ve özel kanunda belli edilen sayıda genel müdür yardımcısı bulunacaktır. Bu elemanların tâyinlerinin ilgili Bakanın inhası üzerine Bakanlar Kurulunca yapılması konunun önemi bakımından en uygun hal şekli olarak görülmektedir. Bu suretle seçimde gerekli hassasiyet gösterilecek ve bu kadrolarda çalışanların sık sık değiştirilerek istikrarsızlık yaratılmasının önü alınabilecektir. Genel müdür ve genel müdür yardımcılarının tâyinlerindeki usule uyularak değiştirilebilmesi ihtiyacı karşılamayan elemanların değiştirilebilmesine imkân vermek amacını gütmektedir.

Teşekkülü temsil bakımından en elverişli organ genel müdürdür, tasarıda da bu durum göz önünde bulundurularak idare, adalet ve kaza mercilerinde ve üçüncü şahıslara karşı teşebbüsü genel müdürün temsil edeceği hakkında hüküm konulmuştur.

Yönetim Kurulu Başkanlığının genel müdüre verilmesi de grup çalışmalarının daha verimli olmasını sağlamak amacını gütmektedir.

Maddenin son fıkrasında genel müdür ve genel müdür yardımcısı olabilmek için aranan şartlar gösterilmektedir. Bugün işletme yöneticiliği her branş ayrı ayrı olmak üzere bir ihtisas haline gelmiştir. Ayrıca, işletme yüksek sevkü idareciliği bilgi yanında birtakım şahsi vasıflara da ihtiyaç göstermektedir. Fıkranın bentleri, bu vasıfta eleman seçilmesini sağlamak amacını gütmektedir.

Müesseseler :

Tasarının 11 nci maddesi teşekküller içinde müesseseler kurulmasına taallük etmektedir.

Teşekküller çalıştıkları iş alanlarının genişliği yüzünden birçok işletmelerden teşekkül etmektedirler. İşletmelerin tamamının sevk ve idare işlerinin bütünü ile tek bir merkezde toplanması rasyonel bir işletmeciliğe imkân vermez. Bugün görev ve sorumluluk hudutları iyi belli edilmek ve teşebbüsün genel politikasıyla ahenkli çalışma sağlanmak suretiyle teşebbüs içinde işletmelere muhtariyet verilmesinin faydaları anlaşılmış bulunmaktadır. Bu tasarıda da 3460 sayılı Kanunun yürürlükte bulunduğu sürede denenmiş bulunan bu usulün devamı derpiş olunmuştur.

Teşekküller teknik birer ünite olan işletmelerini için icabına ve zaruretlerine göre müesseseler halinde teşkilâtlandırmaya mecbur tutulmuşlardır. Bu konuda istisnalar ancak Bakanlar Kurulu Kararı ile ihdas edilebilecektir.

Müesseselere tüzel kişilik verilmesi, teşküllerindeki ana maksatlardan biri olan üçüncü şahıslara karşı bir mevcudiyet ifade edebilmelerini sağlamak içindir. Teşekküller özel hukuk hükümlerine tabi bulduklarına göre, kendilerinin bir cüz'ü olan müesseseler de tabiatıyla özel hukuka tabi bulunacaklardır.

Müesseselerin kendilerine tahsis edilmiş olan sermayeleri mevcudolacaktır. Sorumluluklarının bu sermaye ile mahdut bulunacağı tabiidir.

Müesseseler bağlı oldukları teşekküllerin yönetim kurullarının kararı ile kurulacaktır. 11 nci maddenin 3 ncu fıkrasında bu kararın ihtiva edeceği hususlar belirtilmiştir. Bunlar 3460 sayılı Kanundakinin aynıdır.

Maddenin 4 ncu fıkrasına göre, müessesenin tüzel kişilik kazanması bu kararın ticaret siciline tescil ve ilânı ile olacaktır. Bu hüküm de 3460 sayılı Kanunda mevcuttur.

Müesseselerin statülerindeki değişiklikler tesislerdeki formalitelerle yapılabilecektir. Yalnız üçüncü şahısların haklarını korumak için, sermaye azaltılması hakkındaki kararların ticaret siciline kayıt ve ilândan bir yıl sonra uygulanması elhetine gidilmiştir.

Maddenin 6 ncu fıkrası 3460 sayılı Kanundan alınmıştır.

7 nci fıkra, müesseselerin Hükümetin teklifi ve Büyük Millet Meclisinin kararı ile limited veya anonim şirket haline getirilebileceği veya bu şekildeki şirketlere devredilebileceği hükmü vaz' olunmuştur. Gerekliğinde Yasama Organının kararı ile müesseselerin limited veya anonim ortaklık haline getirilmesi veya bu şekillerdeki mevcut ortaklıklara devredilmesi mümkün bulunmaktadır. İşin daha süratle yapılabilmesi bakımından ameliyenin bir kanuna dayandırılması şart koşulmamıştır.

Son fıkra, müesseselerin tesisinde vergi muaflığı ihdas etmektedir. Bu muaflık özel sektörle rekabet eşitliğini bozar mahiyette mütalâa olunmamaktadır.

Tasarımın 12 nci maddesi müesseselerin organlarını tâyin etmekte ve bunların çalışmasını düzenlemektedir.

Müesseselerin organları, teşekküllerde olduğu gibi, ikidir : Yönetim komitesi ve müdür. Müesseselerin müdürleri ve yönetim kurulu üyeleri tasarıya göre teşekkül yönetim kurulları tarafından tâyin olunacaktır.

Müesseselerin yönetim komiteleri üyeleri; tamamen müessese içi elemanlardan kurulmaktadır. Teşekküllerin nezareti altında faaliyet gösteren komitelere dışarıdan üye alınması yoluna gidilmemiştir.

Yönetim komitesinde işçilerin temsil edilmesi iş gücünün istihsal unsurlarının en önemlilerinden olması dolayısıyledir.

Yönetim komitesi kararlarının 10 gün içinde teşekküle gönderilmesi, teşekküllerin müessese-lerin işlerine nezaretlerinin temini gayesini gütmektedir.

Yatırım, finansman ve çalışma programları :

Yatırım, finansman ve çalışma programlarının ve bütçelerin hazırlanması ve kesinleşmesi 13 - 17 nci maddelerde gösterilmiştir.

Teşekküller kalkınma plânı ve yıllık programlara paralel olarak uzun vâdeli ve yıllık yatırım ve finansman programları ve her yıl için işletme bütçesi hazırlamak zorundadırlar. Bütçeler teşekkül ve müesseselerin faaliyetini disiplin altına almak gayesini gütmektedir. Teşekkülün faaliyetlerinde muhtariyeti sağlamanın bir yolu olarak, işletme bütçelerinin yönetim kurullarının tasdiki ile kesinleşmesi esası kabul olunmuştur.

Yatırım ve finansman programlarının hazırlanması ve yürürlüğe konulması ise bilhassa önem arz etmektedir. Uzun vâdeli plân hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi bakımından muayyen sahalara muayyen evsafta yatırımlar yapılması zaruridir. Bu arada İktisadi Devlet Teşebbüslerinin de plânlı kalkınmanın vasıtası olarak, yatırım faaliyetinde kendine düşen hisseyi alması gerekmektedir.

Memleketinizde yatırım imkânlarının, sermaye ve yatırım kapasitesi bakımından, dar olduğu malûmdur. O halde kıt olan bu imkânların en iyi şekilde kullanılması gerekmektedir. Bu da yatırım programlarının finansman imkânlarıyla birlikte nazara alınması, projelerin sıraya konulması ve yıl içinde yapılacak yatırım harcamalarının baştan tesbit ve imkânların bunlara tahsisıyla mümkün bulunmaktadır.

Bu sebeple yatırım projelerinin programa alınması, yıllık yatırım ve finansman programlarının hazırlanması ve yürürlüğe konulması hususları bu esaslara göre düzenlenmiştir. Bu sistem aynı zamanda 1961 ve 1962 yıllarında uygulanmış, alışılmış ve muvaffak olma istidadında olan bir sistemdir.

Yatırım projelerinin tatbikine geçilmesi için İktisadi Devlet Teşekküllerinin hazırlayacakları projelerin ilgili bakanlık tarafından tasvibolunmasına ve Devlet Plânlama Teşkilâtının mütalâası alınmak suretiyle Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanarak Bakanlar Kurulunca tasdik edilecek yıllık yatırım ve finansman programına alınması gerekmektedir.

Böylece finansman imkânı sağlanmadan yatırımlara girişilmesi, dolayısıyla yatırımların yarım kalması önlenmek istenmiştir.

Ancak, finansman imkânı mevcudolan hallerde proje maliyeti beş milyon liraya kadar olan yatırımların yapılması hakkında karar verme yetkisi ilgili Bakanlığa, iktisadi işletme icabı olan idame ve yenileme yatırımları hususunda karar alma yetkisi ise teşekküllerin yönetim kurullarına bırakılmakta, bu suretle faaliyetin aksamasının önlenmesi amacı güdülmektedir.

Yukarda da belirtildiği gibi Maliye Bakanlığı Devlet Plânlama Teşkilâtının da mütalâasını alarak gerekli incelemeleri yapacak ve yıllık programları hazırlayacaktır. Bu suretle yıllık yatırım ve finansman programlarının uzun vâdeli plâna uygunluğu ve finansman imkânlarıyla ahenkli olması sağlanacaktır.

Kesinleşen yatırım ve finansman programlarının birer örneği Başbakanlıkca Devlet Plânlama Teşkilâtına ve Yüksek Murakabe Kuruluna, kesinleşen işletme bütçeleri teşekküllere ilgili Bakanlığa ve Yüksek Murakabe Kuruluna gönderilecektir.

İşletme koordinasyonu :

İktisadi Devlet Teşekküllerinin faaliyetlerinin bir birleriyle ve müesseseler faaliyetinin teşekkül içinde ahenkli olarak yürütülmesini sağlamak amacıyla 18 nci madde vaz'olunmuştur.

Bilânço, netice hesabı ve faaliyet raporu :

19 ncu madde hesap dönemi sonuçlarının çıkartılmasına ve faaliyet raporlarına ait bulunmaktadır.

Teşekkül faaliyet sonuçlarını, bilânçolar ve netice hesapları gösterir. Bunların teşekkülün durumunu ve çalışma sonuçlarını doğru ve açık olarak gösterecek şekilde olmaları gerekir. Bunun için tip örneklerin kullanılması derpış olunmuştur. Bu suretle, aynı mahiyetteki teşekküller arasında mukayese yapmak kolaylaşacak ve sıhhatli malî ve iktisadi tahliller yapılabilecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında ihtiyat karşılık ve provizyonların ayrılması hususunda teşekkül ve müesseselere mecburiyet yüklenmiştir. Bu mecburiyet bunların işletmecilik bakımından arz ettikleri hayati önemin bir icabı olarak mütalâa olunmuştur.

Teşekküllerin özel kanunlarında kendilerinin özelliklerinin gerektirdiği ihtiyat, provizyon ve karşılıklar hakkında hüküm vaz'olunacaktır. Bu hususlarda özel kanunlarda hüküm bulunmaması halinde genel hükümler uygulanacaktır.

Faaliyet raporlarında, her hesap döneminde elde edilen sonuçlar gösterilecek ve bunların plân, program ve bütçelerle karşılaştırılması yapılacaktır. Bu raporlarda teşekküle ait mali ve iktisadi tahliller de yapılacaktır.

Plân, program ve bütçelerle, elde edilen sonuçların karşılaştırılması alınacak tedbirleri ortaya çıkarmak bakımından çok önemlidir.

Murakabe :

İktisadi teşebbüs ve işletmeler için murakabe büyük önem arz eder. Murakabe teşebbüs veya işletme içi elemanlar tarafından yapılanlar ve teşebbüs dışından elemanlar tarafından yapılanlar olmak üzere iki şekilde olmaktadır. Teşekkül içi murakabe, her teşekküle ait kanun, tüzük ve yönetmeliklerle düzenlenecektir. Teşekkül dışı murakabe bu kanunda, ilgili Bakanlığın murakabesi ve esas olarak da Yüksek Murakabe Kurulu tarafından yapılan murakabe olmak üzere organize edilmiştir.

20 nci madde ile teşekküller Yüksek Murakabe Kurulunun murakabesine tabi tutulmuşlardır. Bu, her yıl, her teşekkülün ve buna bağlı müesseselerin bütün muamelelerinin aralıksız incelenmesini tazammun etmemektedir. Her teşekkül her yıl murakabeye tabi olacak, ancak teşekkül içinde incelenen yönetileceği konular veya müesseseler veyahutta işletmeler Yüksek Murakabe Kurulunca tesbit olunacaktır.

21 nci madde, incelemelerin tamamlanacağı zamanı ve Türkiye Büyük Millet Meclisine ne şekilde intikal ettirileceğini tayin etmektedir.

Muhasebe sistemleri :

22 nci madde muhasebe sistemlerine taallük etmektedir.

Modern işletmecilikte muhasebenin, serik ve idarede büyük yeri vardır. Bu bakımdan memleketimiz ekonomisinde geniş yer işgal eden İktisadi Devlet Teşekküllerinin sıhhatli ve süratli bir şekilde işleyen muhasebe sistemlerine ihtiyacı vardır.

Teşekküller için hesap dönemi olarak takvim yılı kabul olunmuştur. 3460 sayılı Kanunun yürürlükte bulunduğu sürece uygulanan ve şikâyet konusu olmayan bu esasın terk edilmesi için her hangi bir sebep bulunmamıştır. Genel yönetim ve murakabeyi aksatacağı düşüncesiyle özel hesap dönemi uygulama imkânının tanınması yoluna gidilmemiştir.

Faaliyet sınırı ve gayesi :

İktisadi Devlet Teşekküllerinin kanunlarında belli edilen faaliyet sahasının dışına çıktıkları ve bunun büyük mahzurlar doğurduğu geçmiş yılların tatbikatından anlaşılmıştır. 23 nci maddenin birinci fıkrası bu şekildeki tatbikata meydan vermemek gayesini gütmektedir.

Memleketimizde, İktisadi Devlet Teşekküllerinin arzulan çalışma şartlarına ulaşamamalarında gayelerinin kesinlikle belli edilmemesinin de tesiri olmuştur. İktisadi Devlet Teşekkülleri kuruluş yılları ve iktisadi şartların kötü gitmesi dışında kârlı olarak çalışmak zorundadırlar. Teşekküllerin kuruluşlarından maksat, âme hizmeti değil memleketin iktisadi gelişmesine hizmettir. Bunlar özel teşebbüsler gibi kâr gayesi güderek çalışacaklardır.

Kendilerine sağlanan kaynakları ve imkânları karşılık esasına göre kullanacak ve değerlendireceklerdir. Faaliyetleri, bu kaynaklardan, memleketin ekonomik gelişmesiyle kabili telif en yüksek nemayı sağlayacak şekilde ayarlanacak ve yürütülecektir.

23 nci maddenin son fıkrasında personele de kârlılık esasını göz önünde tutarak gereken basireti göstermek sorumluluğu yüklenmiştir.

Fiyat ve tarifler :

24 ncü madde fiyat ve tarifelere aittir.

Teşekküller işletme faaliyetlerinde serbest oldukları gibi işlerinin idaresini, fiyat ve tarifelerini tesbitte serbest olacaklardır. Burada gözetilmesi gereken gayenin en çok kâr sağlamak olması icabeder.

Ancak, en çok kâr temini için sadece fiyat ve tarife yükseltilmesinin kâfi gelmeyeceği, arz ve talep dengesini sağlamak suretiyle optimal noktaya erişmek gerekeceği hususu izahtan varestedir.

Teşekküllerin fiyat ve tarifelerini serbestçe tâyin etmeleri esas prensip olmakla beraber temel madde ve hizmetlere ait fiyat ve tarifelerin Hükümetçe tesbit olunabilmesi esası kabul edilmiştir.

Temel madde ve hizmetlerin neler olduğu hususunun baştan tesbiti mümkün değildir. Fakat kömür, akar yakıt, enerji, demir, suni gübre, demiryolu nakliyatı gibi misaller sayılabilir.

Hükümetçe fiyat ve tarife tesbiti halinde bir zarar tekevvün ettiği takdirde, zararın Hazinece karşılanması esası kanunda nazara alınmış bulunmaktadır. Zararın miktarı Maliye Bakanlığı ve teşekkülün bağlı bulunduğu bakanlık tarafından müştereken tesbit edilecektir.

Teşekküllerin personeli :

25 nci maddede teşekküllerin personelinin tâyininde yetkili organları belli etmektedir. Prensipten personelin tâyini yetkisi yönetim kurullarına tanınmıştır. Kurullar bu yetkilerini kısmen alt kademelere verebilmektedirler. Yalnız yönetim kurulunda genel müdür ve genel müdür yardımcılardan ayrı olarak üye bulunan teşebbüs dâhili elemanlar varsa, bunların tâyini Bakanlar Kurulunca yapılacaktır. Bu suretle, Bakanlar Kurulu tarafından tâyin edilmemiş bir elemanın yönetim kurullarında yer almaması sağlanmıştır.

Maddenin son fıkrasında, her teşekkülün personel işlerini düzenlemek üzere bir yönetmelik hazırlayacağı hükme bağlanmıştır. Bu yönetmelik, ilgili bakanlığın tasvibi ile yürürlüğe girecektir.

Devlet ve teşekkül iştirakleri :

Tasarımın 26 ve 27 nci maddeleri Devlet ve teşekkül iştiraklerinin yönetimine ait hükümleri ihtiva etmektedir. Devletin doğrudan doğruya iştirakinin % 20 den fazla olduğu hallerde ortaklığın yönetme organında en az bir devlet temsilcisi bulunacak ve bu temsilciler Maliye Bakanlığınca tâyin olunacaktır.

Teşekkül iştiraklerinde de hisse miktarı % 20 nin altında olmamak şartıyla en az bir teşekkül temsilcisi iştirak olunan ortaklıklar yönetim organında görev alacaktır.

Bu temsilciler iştirakler nezdinde Devlet veya teşekküllerin haklarını koruyacaklardır. Bu temsilcilerin bulunması Devletin veya teşekküllerin Türk Ticaret Kanununa göre sahip oldukları ortaklık haklarına hanel getirmeyecektir.

Temsilciler, Maliye Bakanlığınca veya teşekküle ve Devlet Yatırım Bankasına buldukları ortaklıklar hakkında bilgi vereceklerdir.

Devletin iştiraki bulunan ortakların bilanço ve netice hesapları bütçe gerekçesinde, teşekküllerin iştiraki bulunanlarınkiler teşekkül bilanço ve netice hesapları cetvellerine eklenecektir.

Çeşitli hükümler :

28 nci maddede Türk Ceza Kanununun uygulanması bakımından teşekkül ve iştirak mallarının Devlet malı sayılacağı hükme bağlanmıştır. Bu hüküm, kamu patrimonasına dâhil bulunan bu servetlerin himayesini sağlamak amacını gütmektedir.

Tasarımın 29 ncü maddesi, teşekkülün yüksek kademedeki elemanlarına, gördükleri hizmetin önemi ve mâruz oldukları mesuliyet ile oranlı bir ücret ödenmesini sağlamak hedefini gütmektedir.

Bu suretle bunların teşebbüse bağlanmaları ve daha verimli olarak çalışmalarını sağlanacaktır.

Bu konuda suiistimalleri önlemek bakımından fazla ödemeler için Bakanlar Kurulu kararı şart koşulmuş ve bu şekilde munzam ödemeden faydalanacaklar teşebbüs genel müdürleri ve müessesese müdürleri olarak tahdid edilmiştir.

30 ncu maddede teşekküller tarafından verilecek ikramiyeler düzenlenmiştir.

Maddede iki türlü ikramiye derpiş olunmaktadır :

1. Yıllık kârın % 5 ini ve bir aylık ücret miktarını aşmamak üzere bütün personele verilecek ikramiye,

2. Görevlerinde olağanüstü gayret gösterenlere ve buluş getirenlere verilecek ikramiye.

Bütün personele verilebilecek ikramiye bir aylık ücretle tahdid edilmiştir.

İkinci şekilde ikramiyelerin verilmesine ilgili bakanlıkça karar verilecek, ancak verilecek ikramiye miktarı üç aylık ücret miktarının üstünde olduğu takdirde 6 aylık ücret miktarını aşmaması kaydıyla Bakanlar Kurulu kararı alınması gerekecektir. Maddeye göre olağanüstü gayreti görülenlere Bakanlar Kurulu kararı ile takdirname verilebilecektir.

Başka iş ve hizmet yasağına aidolan 31 nci madde ile sırları muhafaza mecburiyeti hakkındaki 32 nci madde 3460 sayılı Kanundaki aynı mahiyetteki hükümlere paraleldir.

33 ncu madde T. C. Merkez Bankasını bu kanunun şümulü dışında bırakmaktadır Dünyanın her yerinde olduğu gibi, bu müesseseyi işin gerektirdiği statüye tabi tutmak ve istiklâline hâlel vermemek için bu hükme ihtiyaç duyulmuştur.

34 ncu madde, bu kanunun uygulanmasını düzenlemek üzere çıkarılacak tüzüğe, 35 nci madde kaldırılan hükümleri ait bulunmaktadır.

Geçici hükümler :

Geçici 1 nci madde İktisadi Devlet Teşekküllerinin aktif ve pasiflerinin yeniden değerlendirilmesine ait bulunmaktadır. Teşekküllerin sabit değerlerinin iktisap zamanları çok çeşitlidir. Bunların mukayyet değeri, piyasa ve ikame değerlerinin çok altındadır. Bu değerler üzerinden ayrılan amortisman, bu değerlerin yenilerinin satın alınmasına veya inşasına imkân vermez.

Aktifin, gereğince ikamesine imkân verecek miktarda amortisman ayrılmasını sağlamak için yeniden değerlemeye mutlak bir zaruret görülmektedir. Esasen, 154 sayılı Kanun gereğince hazırlanan reorganizasyon raporlarında da bu konuya dokunulmuştur.

Geçici 2 nci madde teşekküllerin kuruluş kanunlarının bu kanuna uygun hale getirilmesine kadar geçecek sürede 23 sayılı Kanuna göre teşkil, olunan yönetim organlarının işleri yürüteceği hükmünü ihtiva etmektedir.

Geçici 3 ncu madde bu kanuna aykırı olan teşekkül iştiraklerinin tasfiyesine aittir.

Tasfiye, iştirakin miktar ve nisbeti ve iktisadi şartlar nazara alınmak suretiyle, kamu menfaatine hâlel getirmeksizin yapılacaktır. Tasfiyenin mutlak suretle satış veya devir şeklinde olmayacağı izahıta vârestedir. İştiraklerin teşekkül haline getirilmesi mümkün bulunduğu gibi, teşekkül iştirakinin Devlet iştirakine çevrilmesi de mümkündür.

Ancak, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan faydalanan gerçek ve tüzel kişilerle kurulmuş bulunan iştiraklerin tasfiyesi millî ekonomi için faydalı bulunmamakta, hattâ bunların devamına zaruret görülmektedir. Bu sebeple, geçici 3 ncu maddenin 2 nci fıkrası vaz'olunmuştur. Fıkırada, bu kabil ortaklıklar hakkında sözleşme hükümlerinin saklı bulunduğu belirtilmiştir.

Bu suretle, bu şekilde kurulmuş olan ortaklıklar, sözleşmelerindeki hukukî bünye ile devam edeceklerdir.

Bu hükmün serdinde, yabancı sermayenin muhtaç bulunduğu emniyet ve istikrar unsurlarının ihlâl edilmemesi gayesi de güdülmüştür.

Geçici 4 neü madde, teşekküllerin kuruluş kanunlarının bu kanunla ahenkli hale getirilmesi için teşekküllere ve ilgili bakanlıklara görev vermektedir. Tasarılar en geç bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde hazırlanarak Hükümete tevdi olumacaktır.

Geçici 5 neü madde ile bu kanuna intibakı sağlamakla görevli beş elemandan müteşekkil, en çok üç yıl faaliyette bulunmak üzere bir İktisadi Devlet Teşekkülleri Reorganizasyon Komitesi kurulmaktadır.

Komite Maliye, Saniyi ve Ticaret Bakanlıkları ile Devlet Plânlama Teşkilâtı ve Yüksek Murakabe Kurulunu temsil eden beş üyeden teşekkül edecektir.

Komitenin çalışmalarında işin gereği kadar elemanı teşekküllerden temin etmesi maddenin son fıkrası ile sağlanmıştır.

Tasarının 35 neü maddesi kanunun yürürlük tarihini belli etmekle ve 36 neü maddesi kanunu yürütmekle Bakanlar Kurulunu görevlendirmektedir.

Diyarbakır Milletvekili Alp Doğan Şen ile C. Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünalı'nın, 3460 sayılı Kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifi (2/198)

9 . 4 . 1962

MİLLET MECLİSİ YÜKSEK BAŞKANLIĞINA

3460 sayılı Kanunun bâzı maddelerinin değiştirilmesine mütedair kanun teklifimiz gerekçesiyle birlikte ilişikte sunulmuştur.

Gereğinin ifasına emirlerini saygıyla rica ederiz.

Diyarbakır Milletvekili C. Senatosu Adana Üyesi
Alp Doğan Şen Mehmet Ünalı

GEREKÇE

23 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılınca daha önce bu kanunla Umumi Murakabe Heyetinin murakabesine verilmiş olan müesseselerin tekrar murakabe dışı kalması ve yeni Anayasanın Devlet sermayesiyle kurulmuş teşekkül ve müesseseleri Meclis murakabesine tabi tutması ve 3460 sayılı Kanunun hayli eskimiş olması sebepleriyle bu kanunun bâzı maddelerini değiştirmek ve yeni icaplara uygun hale getirmek maksadiyle bu kanun teklifi hazırlanmıştır.

Maddelerin gerekçesi :

Madde 1. — 3460 sayılı Kanunun 1 neü madde ine iki fıkra daha eklenmek suretiyle Devlet sermayesinin hâkim olduğu bütün müesseseler Devletin direkt murakabesine tâbi tutulmuştur.

Madde 2. — Bu madde ile umumi heyete çift Meclise göre âza seçimi ve memlekette-bankaların çoğalmış olması ve sermayelerinin artmış bulunması nazara alınmıştır. Bir haftalık davet müddeti az görülerek bu müddet 15 güne çıkarılmıştır toplantı usabı ise Meclis Komisyonlarında olduğu gibi mürettep adedin 1/3 ekseriyeti şekline ifrağ edilmiştir.

Madde 3. — 3460 sayılı Kanunun 7 neü maddesinin şumulüne 1 neü madde ile kabul edilen (b) ve (e) fıkraları da alınarak son fıkrası da Anayasa ile kabul edilen Meclis murakabesi sistemine bağlanmıştır.

Madde 4. — Bu madde ile Murakabe Heyetinin bağlı bulunduğu T. B. M. Meclisinin bu heyetin işlerini nasıl düzenleyeceği tesbit edilmiştir.

Madde 5. — Bu madde ile Murakabe Heyeti reis ve âzasının hangi merciler tarafından ve nasıl seçileceği gösterilmiştir.

Madde 6. — Bu madde ile Murakabe Heyetinin murakabe ettiği teşekkül ve müesseselere ait raporlarını hangi mercie vereceği yeni hükümlere göre tanzim edilmiştir.

Madde 7. — Bu madde kabul edilen yeni hükümlere uydurulmuştur.

Madde 8. — Bu madde ile İktisadi Devlet Teşekkülleri İdare Meclisi âzalarının daha olgun vasıflara bağlanması, kayırma ve kayırmalara meydan bırakmaması ve tazyiklere bel vermemeleri temin edilmek istenmiştir.

Madde 9, 10, 11. — Bu maddeler kabul edilen yeni hükümlere uydurulmuştur.

Madde 12. — 3460 sayılı Kanunun 50 nci maddesi hükümsüz hale geldiğinden bu madde ile ilga edilmiştir.

DIYARBAKIR MİLLETVEKİLİ ALP DOĞAN ŞEN VE C. SENATOSU ADANA ÜYESİ MEHMET ÜNALDININ TEKLİFİ

3460 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifi

MADDE 1. — 3460 sayılı Kanunun birinci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 1. —

a) Sermayesinin tamamı Devlet tarafından verilmek suretiyle kurulan ve kendi kanunlarında bu kanun hükümlerine tâbi tutulması yazılı İktisadi Devlet Teşekküllerinin teşkilâtıyla idare ve murakabeleri,

b) Özel bir kanuna veya özel bir kanunun verdiği yetkiye dayanılarak sermayesinin yarısından fazlası Devlete veya (a) fıkrasındaki teşekküllere aidolarak kurulan ve faaliyet mevzuları ticari ve iktisadi mahiyeti haiz teşebbüslerin murakabeleri,

c) Yukardaki bentlerde yazılı teşekküllerin kendi aralarında kurdukları teşebbüslerle sermayesinin yarısından fazlası Devlete veya adı geçen teşekküllere aidolan iştirakli teşebbüslerin murakabeleri bu kanunla tanzim ve icra olunur.

MADDE 2. — 3460 sayılı Kanunun 5 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 5. — Bu kanun hükümlerine tâbi teşekküllerin umumi heyeti; Başvekilin veya vekillerden tevkil edeceği bir zatın reisliği altında Maliye, Ticaret, Sanayi ve Ziraat Vekilleri ile Senato ve Millet Meclisi Bütçe, Adliye, Divanı Muhasebat, Maliye, İktisat, Çalışma ve Ziraat Encümenleri reisleri ve reisvekilleri ile mazbata muharrirleri ve kâtiplerinden ve bu encümenlerin her teşriî yıl için kendi âzasından seçecekleri beşer zattan ve Divanı Muhasebat Birinci Reisinden ve Umumi Murakabe Heyeti Reisi ile, Senato ve Millet Meclisi Başkanlık Divanları ile bu kanun hükümlerine tâbi teşebbüslerle sermayeleri 10 milyon Türk lirasından fazla olan millî bankaların idare meclisi reisi ve umum müdürlerinden terekübeder.

Bu kanun hükümlerine tâbi teşekküllerin idare meclisi reisi ve umum müdürleri mensub oldukları teşekkülleri alâkalandıran işlerde rey veremezler.

Umumi heyet, Başvekilin daveti ile toplanır. Toplanılacak gün, 15 gün evvel ilân olunur.

Umumi heyetin içtima nı sabı mürettep adedin 1/3 ekseriyetidir. Kararlar mevcudun ekseriyetiyle verilir.

MADDE 3. — 3460 sayılı Kanunun 7 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 7. — Bu kanun hükümlerine tâbi teşekküllerle 26 nci madde mucibince kurulacak müesseseler ve 1 nci maddenin (b) ve (c) fıkralarına giren müesseseler idari, malî ve teknik bakımından Umumi Murakabe Heyetinin daimî nezaret ve murakabesi altında bulunurlar.

Umumi Murakabe Heyeti T. B. M. Meclisine bağlıdır.

MADDE 4. — 3460 sayılı Kanunun 8 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 8. — Umumi Murakabe Heyeti âzasının adedini ve aylık ücretlerinin miktarını ve bu heyetin ihtiyacı bulunan büronun kadro ve bütçesini Senato ve Millet Meclisi Başkanlık divanları müştereken tanzim ve tesbit eder.

Reis ve âzasiyle diğer memurlarının ücretleri de dâhil olmak üzere Umumi Murakabe Heyetine ait bütün masraflar bu kanun hükümlerine tâbi teşekküller tarafından tediye edilmiş sermayeleriyle mütenasibolarak müşterek Başkanlık Divanınca miktarı tesbit olunarak Maliye Vekâleti emrine verilecek paradan tesviye olunur.

MADDE 5. — 3460 sayılı Kanunun 9 ncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 9. — Umumi Murakabe Heyetinin reis ve âzası yüksek tahsil görmüş, sınai veya ticari işlerde veya banka tekniğinde mütehassıs ve bu kanunun kendilerine yüklediği vazifeleri hakkiyle başarmaya muktedir kimselerden olmak üzere Hükümetçe gösterilecek ihtiyacın üç misli namzetler arasından T. B. M. Meclisi müşterek divanınca seçilir.

MADDE 6. — 3460 sayılı Kanunun 10 ncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 10. — Umumi Murakabe Heyetinin vazifesi; bu kanun hükümlerine tâbi teşekküllerle 26 ncı madde mucibince kurulacak müesseselerin ve 1 nci maddenin (b) ve (c) fıkralarına giren müesseselerin idare şekil ve tarzlarını ve gayelerini ve iktisadi, ticari ve sınai esas ve icaplara uygun ve verimli ve rasyonel bir şekilde işleyip işlemediklerini ve hususiyle mevcut şartlara göre emsali müesseselerle mukayeseli maliyet hesaplarını her hesap yılı içinde en az bir defa tetkik, tahlil ve murakabe etmek ve buna dair raporlarını müşterek başkanlık divanına sunulmak üzere Millet Meclisi Başkanlığına, alâkalı vekâletlere ve teşekküle vermektir.

MADDE 7. — 3460 sayılı Kanunun 12 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 12. — T. B. M. Meclisi ve alâkadar vekâlet bu kanun hükümlerine tâbi her hangi bir teşekkül ile 26 ncı madde mucibince kurulacak müesseselere ve 1 nci maddenin (b) ve (c) fıkralarına göre müesseselere ait muayyen işlere dair Umumi Murakabe Heyetinden mütalâa sorabileceği gibi lüzum göreceği hususların tetkikini de her zaman isteyebilir.

MADDE 8. — 3460 sayılı Kanunun 15 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 15. — İdare meclisleri reis ve âzasının teşekküllere hususi kanunlarında yazılı vasıflarından başka mesleki yüksek tahsil görmüş ve vazifelerini muvaffakiyetle başarmak için muk-tazi hukukî, malî, iktisadi ve teknik bilgiyi haiz 40 yaşını doldurmuş olması ve gerek resmî, gerek hususi iktisadi işlerde en az on yıl çalışmış olduğunu tevsik etmesi şarttır.

Rakip müesseselerde maddi menfaat rabitaları bulunanlar idare meclisi reisi ve âzası olamazlar.

İdare meclisi reis ve âzalarının müddetinden önce değiştirilmesi, görevlerine son verilmesi ve emekliye sevkleri tayinlerindeki usule tâbidir bu hususta verilecek kararların mucip sebeplere dayanması gerekir.

MADDE 9. — 3460 sayılı Kanunun 21 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 21. — Bu kanun hükümlerine tâbi teşekküllerin idare ve işletme masraflarını ihtiva eden bütçeleriyle kadroları umum müdürlükleri tarafından hazırlandıktan sonra idare meclislerinin tetkikine arz olunur.

Bütçenin idare masrafı ve kadroya ait kısmı idare meclislerinin kabulü ve alâkalı vekâletin tasdiki ile tekemmül eder.

İşletme masraflarına müteallik kısmı idare meclislerinin tasdiki ile tamamlanır.

Bu suretle kati şeklini alan bütçe hesap senesi başından evvel umum müdürlüklere gönderilir.

İhtiyaç hâsıl olursa bütçeler ve kadrolarda sene içinde de aynı usullerle değişiklikler yapılabilir.

Bütçelerle yapılacak değişikliklerin kati şeklini aldıktan sonra birer sureti alâkalı vekâlete ve Umumi Murakebe Heyetine gönderilir.

İçtimai tesis masrafları bütçenin idare masrafları kısmında gösterilir.

MADDE 10. — 3460 sayılı Kanununun 23 ncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 23. — Bilânçolar ile kâr ve zarar hesaplarının, alâkalı vekâletçe Umumi Murakebe Heyeti ile alâkalıların mütalaaları alınmak suretiyle hazırlanacak bir tipe göre tanzim edilmesi lâzımdır.

İktisadi kaidelere göre amortisman payları, envanter kıymetleri ve normal işletme üzerinde müspet veya menfi tesirler icra eden âmiller raporda ve cetvellerde izah edilir.

MADDE 11. — 3460 sayılı Kanununun 24 ncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 24. — Umumi Murakebe Heyti, kendisine tevdi olunan bilânçolarla kâr ve zarar hesaplarını teşekküllerle müesseselerin bütün muameleleri ve hesapları üzerinde yapmış olduğu tetkiklerin neticeleriyle karşılaştırılmak suretiyle bunların tahlilini ihtiva eden müdellel bir rapor hazırlar. Bu rapor ve bilânçolarla kâr ve zarar hesapları her teşekkülü başlıca faaliyet safhalarını gösterecek şekilde kendi idare meclisi tarafından hazırlanacak diğer bir raporla birlikte alâkalı vekâlete gönderilir.

Alâkalı vekâlet bunları kendi mütalâasıyla birlikte umumi heyete verilmek üzere T. B. M. Meclisine gönderir.

Bilânçolarla kâr ve zarar hesaplarının ve bu husustaki bütün raporların en geç Haziran ayı iptidasında umumi heyete verilmiş ve bu heyetin âzasına dağıtılmış olması lâzımdır.

Umumi heyet, en geç Kasım ayı sonuna kadar toplanarak tetkikata başlar.

Bilânçolarla kâr ve zarar hesaplarının umumi heyet tarafından tasdik idare meclislerin o sene için ibrasını tazammun eder.

Bilânçolar, umumi heyet tarafından kabul ve tasdik edildikten sonra neşir ve ilân olunur.

MADDE 12. — 3460 sayılı Kanununun 50 nci maddesi kaldırılmıştır.

MADDE 13. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 14. — Bu kanunun yürütmeğe Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünal'dı ile Diyarbakır Milletvekili Alp Doğan Şen'in, 23 sayılı Kanunun kaldırılmasına dair kanun teklifi ve Ticaret Komisyonu raporu (2/183)

Ankara; 2 Nisan 1962

Millet Meclisi Muhterem Başkanlığına

23 sayılı Kanunun kaldırılmasına dair olan kanun teklifimizi mucip sebebiyle birlikte takdim ediyoruz.

Gereğinin yapılmasına müsaadelerinizi saygılarımızla arz ederiz

C. Senatosu Adana Üyesi
Mehmet Ünal'dı

Diyarbakır Milletvekili
Alp Doğan Şen

23 sayılı Kanunun ilgası ile ilgili kanun teklifimizin mucip sebepleri

3460 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 1938 yılından 23 sayılı Kanunun tatbik mevkiine girdiği Temmuz 1960 tarihine kadar İktisadi Devlet Teşekküllerinin idaresi, idare meclisleri tarafından deruhde edilmiş ve bu teşebbüslerin icraatı da umum müdürlükler tarafından tedvir edilmiş bulunmakta olduğu malumdur.

3460 sayılı Kanun, İktisadi Devlet Teşekküllerinin sevkü idaresinde bir idare meclisi «İdare organı» ve bir de Umum Müdürlük «İcra organı» olmak üzere iki yüksek idare sistemini kabul etmekle çok yerinde bir görüşe maliktir.

3460 sayılı Kanunun tatbik suretini gösterir nizamnamesinde; idare meclislerinin başlıca vazife ve salâhiyetleri tadad olunmuş, ayrıca Umum Müdürlüğün de özel kanunlarındaki salâhiyetleri dairesinde ve idare meclislerinin nezareti altında teşebbüsün bütün muamelelerini yürütmeye zikrolunmuştur. Aynı nizamnamede bu iki yüksek sevkü idare, kademesinden idare meclisi reis ve âzalarının, Umum Müdürlüğün icraatına müdahale edemeyecekleri de tasrih olunmuştur.

Tatbikatta idare meclisleri teşekküllerin sevk ve idaresinde, önceden karar alma, icraya müdahale etmeksizin nezaret etme ve icraatın sonuçlarını tesvil etme organı olarak vazife görmektedir. Burada en önemli nokta idare meclisleri ile Umum müdürlüklerin salâhiyet ve mesuliyetleri kesin olarak ayrılmakta ve idare meclisleri reisleri ile âzaları, Umum Müdürün icraatına müdahale edememektedirler.

3460 sayılı Kanun idare meclislerinin teşekkülün hususi kanunlarında yazılı esaslara göre kurulacağı ve idare organı olacağı, bunların reis ve âzalarının da Bakanlar Kurulu tarafından tayin edileceğini hükme bağlamıştır. Burada mühim olan nokta ise, 3460 sayılı Kanun vâzının prensip itibariyle sermaye koyanlara, İdare Meclisi Reis ve âzalarını seçme hakkını vermekte ve sermaye hareketleri ile bunların şekiller almasında nezaret etme hakkını tanımaktadır. İktisadi Devlet Teşekkülleri ile yüzde ellibirden yukarı Devlet sermayesi ile kurulan veya yüzde ellibirden yukarı sermayesine İktisadi Devlet Teşekküllerinin iştirak ettiği şirketlerde; 3460 sayılı Kanunla veya Türk Ticaret Kanunu ile teşekkül etmiş bulunan idare meclisleri 23 sayılı Kanunla kaldırılmış ve onların yerine özel karakterli bir çeşit müdürler kurulu müessesesi getirilmiştir. 23 sayılı Kanunun lehinde tarafları veya müdürler kurulu bakımından gösterdiği yenilikler şunlardır:

- Teşekküllerin memur ve işçilerine «seçme hakkı» kullandırılması ve bunlar tarafından müdürler kuruluna bir âza seçilmesi, dolayısıyla teşebbüslerin yüksek sevkü idaresine katılmalarının sağlanması,
- Müdürler kurulunun verdiği kararların icabında, müdürler kurulunun başkanı olan umum müdür tarafından durdurulabilmesi,

c) Müdürler kurulu âzalarının müdürler kurulu kararlarının icrasını murakabe etmeleri,

d) İcranın başkanı olan umum müdürün aynı zamanda müdürler kurulunun da tabii başkanı bulunmasıdır.

23 sayılı Kanunun tatbikata getirdiği bu yeni sistem birçok noktalardan da tenkid konusu olmuştur. 23 sayılı Kanun, kanun tekniği bakımından vuzuhsuz ve muğlaktır. Bu hususu temin etmek için ve düzeltmek için, kanunda yazılı metinlerin nasıl tatbikata konulacağıın izahı icabetmiş ve bunu temin maksadıyla de bir izahname çıkarılmıştır. Esasen mukni bir esbabı mucibesine de sahibolmayan bu kanunun, izahnamesi de kifayetli görülememektedir.

23 sayılı Kanunun tenkidolunan hususları, anlayışının geriliği ise ;

1 - Temmuz 1960 tarihinden beri 23 sayılı Kanunda yazılı olduğu şekilde, yani memur ve işçilerin birlikte müdürler kuruluna seçecekleri âzalar da seçilememiştir. Memur ve işçilerin âza seçimi ise, pratikte güçlükler doğuracağı ve teşekküllerin sevk ve idaresinde muhtelif gruplaşmalar olacağı ve poletik mülâhazaların yüksek sevk-ü idare kademesine de intikal edeceği endişesi hâkim olmuştur. Bu sebeplerle de, müdürler kurulu seçimin arz ettiği güçlükler ve mahzurlardan dolayı 23 sayılı Kanunun neşri tarihinden bu yana bir türlü kurulamamış, bunların yerine aynı kanunun geçici maddesinde yazılı muvakkat heyetler kaim olmuş ve teşekküllerin idareleri bu heyetler tarafından yürütülmüştür ve halen de bu heyetler tarafından yürütülmektedir. Kaldı ki, memur ve işçi haklarının korunması veya memur ve işçilerin müessesenin idaresinde bir fikir vermeleri gibi görüşler idare meclislerinin feshi ile değil başka bir tarzda organ kurmakla da pekâla halledilebilirdi.

11 - Müdürler kurulu ile umum müdürlüğün mesuliyet ve salâhiyetleri birbirine karıştırılmış bulunmaktadı. Umum müdür bir taraftan icra vazifesi görürken, diğer taraftan bir muvazene ve kontrol görevi ifa edecek olan müdürler kurulu başkanlığını da uhdesinde toplamıştır.

11 - Umum müdür, müdürler kurulunda verilmiş bulunan kararların icrasını durdurabilmekte ve diğer âzaları da icraatı murakabe etmek salâhiyeti ile teşhiz olunmuşlardır. (Bu girift salâhiyet ve mesuliyet manzumesi içersinde umum müdürün, müdürler kurulunu yani karar verme, nezaret ve icraatı teşkil etme organını tesiri altında bulundurması veya müdürler kurulunun başı olarak da, icrada kararlar dışına çıkabilmesi gibi mahzurlar yanında, umum müdürlerin bu durumlardan istifade etme yollarına gitme ihtimalleri de mevcuttur. İki yıla yakın tatbikat yapan geçici müdürler kurullarında bu husustaki aksaklıklara şayet rastlanmamışsa bunu, geçici müdürler kurullarında terfi ve tecziyeleri umum müdürlere ait aynı teşekküllerin iki memurunun görevlendirilmiş olmasında aramak lâzımdır.

14 - 23 sayılı Kanun, hususi sektör veya yabancı sermayenin yüzde kırkdokuzu nisbetinde istiraki ile kurulan şirketlerde sermaye sahiplerinin şirketin en yüksek sevk-ü idare kademesi olan müdürler kuruluna temsilci seçme imkânını vermemektedir. (Bu husus özel sektör ile yabancı sermayenin İktisadi Devlet Teşekkülleri ile teşrîki mesai etmelerini psikolojik bakımdan engellemektedir.

15 - Bu kanun hemen hemen her teşebbüsün başında mesul tek idareci tavsiye eden bir görüşe varmaktadır ki, kullandığı sermaye miktarı milyonları aşan bir teşebbüste bu sermayenin idaresinin yalnızca bir umum müdüre bırakılması halini bir mütalâa edecek olursak. Fazla cesaretli umum müdürler elinde teşekkülün telâfi edilmez felâketlere sürüklenebileceği gibi, fazla ihtiyatlı umum müdürler elinde de teşebbüsün sermayesinden beklenen rantabilitenin elde edilmesinin imkânsızlığı hakikatları ortaya çıkmış bulunur.

İzah ettiğimiz bu sebeplere mebnî, iki seneden beri 23 sayılı Kanunun istihdaf ettiği mânada müdürler kurulunun teşekkül ettirilememesi ve ettirildiği takdirde dahî normal işlemesine imkân bulunamaması itibariyle, nev'i şahsma munhasır olan müdürler kurullarının kaldırılması icabetmektedir.

Buna mukabil, idare meclislerine yöneltmiş bulunan tenkidlerle aksini savunan fikirleri kısaca bir gözden geçirelim.

Yüksek kademe sevkü idare sistemi olarak 3460 sayılı Kanunun kabul ettiği idare meclisleri, umum müdürlük ve murakabe organları, taksimatındadır. Daha ziyade Türk Ticaret Kanunundaki Anonim Şirket tipinin organlarına benzemektedir. Nitekim, bu kanun basiretli bir tacir gibi hareketi de esas almaktadır. Buna rağmen idare meclisleri tatbikatta aşağıdaki tenkitlere mâruz kalmışlardır:

1. Teşekküllerin bağlı buldukları Bakanlar, İdare Meclisi Reis ve âzaları vasıtasıyla işletmelerin faaliyetlerine ve işlerine fazlaca müdahale etmektedirler.

2. İdare Meclisi Reis ve âzalarının seçim ve tâyininde ehliyetten ziyade politik mülâhazalar hâkim olmaktadır.

3. İdare meclislerine tâyin olunanlardan iş görmek ve kendilerinden faydalanmak değil, sadece geçimlerini temin etmeleri durumu ele alınmaktadır.

4. Umum Müdürün bir siyasi partiye veya bir Bakana istinadetmesi halinde idare meclisleri pasif bir tasdik organı olmaktan ileri gidememektedirler.

Bu izahlarda görüldüğü veçhile yukarıda belirtilen tenkidler umumiyetle idare meclisi fikri ile dayandığı sistem ve prensiplerden ziyade, tatbikatına yöneltmiştir.

Buna mukabil idare meclislerinin, İktisadi Devlet Teşekküllerinin sevkü idaresinde kaçınılmaz bir yüksek kademe organı olduğunu savunanlar ise, şu hususları ileri sürmektedirler:

I - Karar, iera ve murakabe organlarının ayrı mütalâası,

II - 3460 sayılı Kanunun ruhuna uygun olarak intihap olunmuş idare meclislerinin reis ve âzaları politik tesirlere mukavemet edebilirler. Verilen emirleri bir otomat gibi bir karara intikal ettirmek yerine, işin icabına uygun karar alma müessesesi durumunda da olurlar.

III - İdare meclisleri, teşekküllerin muhtariyetini daha iyi bir şekilde temsil ve koruyabilirler. Teşekküllere muayyen bir istikamet verebilir ve hedef tâyin edebilirler.

IV - Umum Müdürün mukavemet edemeyeceği hallerde idare meclisi bir tampon vazifesi görür.

V - İceranın neticelerini murakabe ve sonuçlarından süratle faydalanma imkânını bulabilirler.

Bu kısa tahlile istinaden; idare meclislerinin yalnızca tereküp tarzından doğan endişelerin giderilmesi hariç, idare meclisi sisteminin prensip bakımından faydalı ve demokratik ilkelere uygun bir sistem olduğu fikri galip gelmektedir.

Kaldı ki, tereküp tarzı hakkındaki görüşler de kabili münakaşadır. Daha ziyade Batı memleketlerindeki çeşitli sahalara el atmış bulunan Karteller ve Tröslerin her müessesesinin umum müdürü olan elemanlar ile bu umum müdürlerin toplantısına nezaret eden reis umum müdür diyebileceğimiz şahsın nezaret meselesini takliden ve bu tip toplantıya nazire olarak ortaya atılmış bulunan veya taklit edilmiş olan fikrin, bir çeşit idare organı olarak düşünülmüş ve henüz kanunda yazılı şeklinde dahi teşekkül ettirilmesi imkânı bulunmayan müdürler kurulunun lehinde mütalâa serdedilmesi mümkün olamamaktadır.

Netice olarak; yukarıda tahlil ettiğimiz hususlara müsteniklen zaten bir «Geçici» kanun adı ile vaz'edilmiş bulunan 23 sayılı Kanunun ilgasına karar alınmasını arz ve talep ederiz.

C. S. ADANA ÜYESİ MEHMET ÜNALDI VE DİYARBAKIR MİLLETVEKİLİ A. DOĞAN ŞEN'İN TEKLİFİ

23 sayılı Kanunun ilgası hakkında kanun teklifi

MADDE 1. — 23 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

Ticaret Komisyonu raporu

Millet Meclisi
Ticaret Komisyonu
Esas No. 2/183
Karar No. 29

11. 10. 1962

Yüksek Başkanlığa

Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünal'dı ile Diyarbakır Milletvekili Alp Doğan Şen'in, 23 sayılı Kanunun kaldırılmasına dair kanun teklifi ilgili Maliye Bakanlığı temsilcilerinin de iştirakleri ile komisyonumuzda tetkik ve müzakere edildi.

Gereğinden anlaşılacağı veçhile, kanun teklifi sadece 23 sayılı Kanunun birinci maddesi ile kaldırılan idare meclislerinin yeniden kurulmalarını hedef tutmaktadır. Ancak 23 sayılı Kanunda idare meclislerinden başka hususlar da derpiş edilmektedir.

Ayrıca Hükümet temsilcilerinin de ifade ettikleri veçhile; İktisadi Devlet Teşekküllerinin reorganizasyonu hakkında uzun zamandan beri yapılan çalışmalar sonunda hazırlanan «İktisadi Devlet Teşekkülleri ve iştirakleri hakkında kanun tasarısı» Temmuz 1962 ayında Maliye Bakanlığınca Başbakanlığa sunulmuş ve mezkûr kanun tasarısı halen Bakanlıklararası İktisadi İş Birliği Komisyonunda incelenmekte olup en kısa zamanda Yüksek Meclise sunulacaktır.

Maliye Bakanlığınca hazırlanan İktisadi Devlet Teşekküllerinin reorganizasyonu hakkındaki kanun tasarısında idare meclisleri hususunda geniş bir şekilde ele alınmış olduğu cihetle 23 sayılı Kanunun ilgası hakkında kanun teklifinin reddi ile Maliye Komisyonuna tevdi edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulması karar altına alınmıştır.

Ticaret Komisyonu Başkanı

İzmir
A. Ertunga

Sözcü

İstanbul
A. Yazgan

İmzada bulunamadı

Ankara
İ. Gence

Ankara
M. Mihçoğlu

Balıkesir
C. Kanpulat

Burdur
N. Yavuzkan

Bursa
Z. Uğur

İstanbul
N. Öktem

Siirt
H. Özgen

Karma Geçici Komisyon raporu

Millet Meclisi

Karma Geçici Komisyonu

Esas No. : 1/317

Karar No. : 2

2 . 7 . 1963

Yüksek Başkanlığa

Başkanlığınız tarafından Komisyonumuza havale edilen, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve iştirakleri hakkında Hükümet tasarısı, Diyarbakır Milletvekili Alp Doğan Şen, Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünal'dının, 3460 sayılı Kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair kanun teklifi ile Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünal'dı ile Diyarbakır Milletvekili Alp Doğan Şen'in, 23 sayılı Kanunun kaldırılması hakkında kanun teklifi, Hükümet temsilcilerinin iştirakiyle Yüksek Mürakabe heyetinden ve Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğinden izahat alınmak suretiyle tetkik ve müzakere edildi.

Tasarı ve iki teklifin aynı konuya ilişkin oldukları, ancak tasarının geniş ölçüde reorganizasyonu temin amacıyla hazırlanmış olup konuyu tam kapsadığı anlaşıldığı için müzakerelerin birleştirilerek ve tasarının, esas alınmak suretiyle yapılmasına karar verilmiştir.

GENEL GEREKÇE

Sınai üretimimizin takriben yarısına yakın bir kısmını sağlayan ve 1962 yılı başında nezdlerinde çalışan işçi sayısı 170 bin ve memur sayısı 120 bin olan ve 1963 bütçe yılı başında kaydı aktif değerleri 36,8 milyarı bulan İktisadi Devlet Teşekkülleri, müesseseleri ve iştiraklerinin millî ekonomimiz içindeki yeri açıkça belli olmaktadır. Bu mühim yerine rağmen İktisadi Devlet Teşekküllerinin malî bünyelerinin sıhhatli ve insicamlı olmak vasfını kaybetmesi, sermaye kifayetsizliği ve aşırı borç ve malî ahenksizlikle dolu oluşları bugüne kadar olan çalışmalarını halk katında tatminkâr bir halde olmaksızın çıkarmış ve teşekküller memleket ekonomisinde enfilâsyonist davranışların âmili olmuşlardır. 1960 yılında yürürlüğe konulan 154 sayılı Kanunla 5,4 milyar liralık borçları Hazine tarafından deruhde edilen ve 1961 yılından itibaren yatırım programlarının finansman kaynakları ile ahenkleştirilmesi suretiyle yatırımlarının ikmalî teminat altına alınan teşekküllerin; beş yıllık kalkınma plânı devresinde % 7 kalkınma hızına ulaşmada üzerlerine düşen vazife açıkça görülmektedir. Nitekim para fonu konsolidasyon toplantılarında Türk Hükümetini ciddi surette işgal eden konuların başında, İktisadi Devlet Teşekküllerinin Türk ekonomisine yük olmaktan çıkarılıp bünyelerinde yapılacak hukukî, idari ve malî ıslahatla daha fazla yatırım kaynağı yaratmalarını temin hususu meşgul etmiştir. Türk Hükümeti bu arzusuna ulaşmak için Hükümet gerekçesinde de belirtildiği üzere 3460 sayılı Kanunla kurulan ve 23 sayılı Kanunla yapılan tadilâttan sonra denetleme usulleri değiştirilen İktisadi Devlet Teşekküllerinin reorganizasyonunu temin için 154 sayılı Kanuna 17 nci maddenin vaz'ını da temin etmiş ve bu maddedeki sarahate dayanılarak halen adedleri 170 e bâliğ olan ve değişik kuruluşlarla meydana gelen İktisadi Devlet Teşekküllerinin reorganize edilmesi için yerli ve yabancı uzmanlara raporlar hazırlatmış ve hazırlanan raporların ışığı altında bir tasarının Maliye Başkanlığınca hazırlanması derpiş edilmiştir.

Teşekküllerin, müesseselerin ve iştiraklerinin reorganizasyonunun 3 nci bölümünde tahakkuk edileceği bu tetkikler sonunda anlaşılmış bulunmaktadır. Birinci bölüm teşekküllerin kuruluşları, bütçelerinin ve yatırım programlarının hazırlanması ve tasdik edilmesi teşekküllerin, kendi fiyat politikalarını tesbit etmek üzere yetkili kılınmaları, Hükümet tarafından bunların fiyat politikalarına yapılacak müdahalelerden mütevellit zararların bütçeden karşılanması ve teşekküllerin ilgili buldukları Bakanlıklarla hukukî bağlantılarını tesbit edecek bir (organik) kanun hazırlanması hususudur. Birlikte sunulan tasarı bu düşünce ile hazırlanmıştır.

Hükümet gerekçesi tetkik edildiği zaman görüleceği gibi 154 sayılı Kanunun 17 nci maddesi ge-

reğince tasarının hazırlanmasından evvel yapılan çalışmalar sonunda; İktisadi Devlet Teşekküllerinin kuruluş ve işleyişlerinde tesbit edilen noksanlıklar şöylece özetlenebilmiştir.

- a) Kuruluşların belli bir esasa bağlanmamış olmasından doğan düzensizlik
- b) Teşekküllerin bağımsız olmamaları,
- c) İdare ve denetiminin iyi işlemeşmesi,
- d) Koordinasyonsuzluk,
- e) Sermaye ve finansman yetersizliği,
- f) Muhasebe usullerinin yeknesak ve düzenli olmayışı.

Tesbit edilen bu noksanlıkların a, b, c, ve d fıkralarında temas edilenleri, tetkik edilen tasarıda çarelere bağlanmak istenen noksanlıklardır. c bendinde temas edilen, sermaye ve finansman yeter-sizliği hususu, Yüksek Meclisin tetkikine sunulmakta olan Devlet Yatırım Bankası Kanunu ile esas-lara bağlanılmış; f bendindeki muhasebe usullerindeki yeknesaklığı ve düzeni temin etmek hu-susu ise reorganizasyon tasarısında sevk edilen bâzı hükümlere paralel olarak hazırlanacak mev-zuatla halledilmek üzere tâlik edilmiştir.

Başlangıçta da arz ettiğimiz üzere, 3460 sayılı Kanunun teşekküllerin kuruluşunda, organizas-yon bakımından muayyen prensipler koymamış olması çok çeşitli idari ve hukukî bünyelere sahip teşekküller ortaya çıkmasına sebeb olmuştur. Halen mevcut teşebbüsleri 4 grup halinde incelemek mümkündür :

1. 3460 sayılı Kanuna tabi olan İktisadi Devlet Teşekkülleri (Sümerbank, Ziraat Bankası, Eti-bank, Toprak Mahsulleri Ofisi, Zirai Donatım Kurumu, Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumu, PTT, Devlet Demiryolları, Devlet Malzeme Ofisi, Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri, Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi ve Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu)

2. Millî Korunma Kanununun verdiği yetkiye istinaden kurulanlar (Petrol Ofisi, Et ve Balık Kurumu)

3. Özel kanunla kurulup ekonomik faaliyette bulunanlar (Millî Piyango, İller Bankası ve Amortisman ve Kredi Sandığı)

4. Ortaklıklar (Ortaklıklar iki bölümde toplanmış olup birinci bölümde özel kanunla veya özel kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulanlar «Emlâk Kredi Bankası, Halk Bankası, Deniz-cilik Bankası, Vakıflar Bankası, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklıkları ve Türkiye Havayolları Anonim Ortaklıkları». Ticaret Kanununa göre kurulanlar, «Bunlar Devlet sermayesinin iştirak et-tiği muhtelif ticari teşebbüsler olup sayıları 150 civarındadır.»)

Görülüyor ki, kuruluşların belli bir esasa bağlanmamış olmasından dolayı halen 36,8 milyarı bulan kaydı aktif değerlerinin temsileisi teşekkül, müessese ve iştiraklerin arasında hukukî bir dü-zeni sağlamak mümkün olamamaktadır. Bu düzensizliğin seneler içinde yarattığı âtil kapasitesinin, israf ve enflasyonist eğilimleri zararlarını ayrıca izaha lüzum yoktur.

3460 sayılı Kanunla, teşekküllerin bağımsız olmaları hükmü sevk edildiği halde, teşekküller ara-sında organizasyon birliği bulunmadığı ve muhtelif kuruluş hallerinde değişik hükümler sevk edildiği ve siyasi kudreti elinde bulunduranlar, muhtelif maksatlarla teşekkül, müessese ve iştirak-lerine müdahale ettiği için yerli ve yabancı uzmanların da belirttiği gibi; bugünkü yaşıyan hü-kümleri ve tabikati ile teşekküllerin muhtar bir bünyeye sahib olduklarını söylemek maalesef müm-kün değildir. Sınai üretimimizin takriben yarısına yakın bir kısmını sağlıyan ve 290 bin kişinin ça-lıştığı yer olan teşekküllerin bünyelerine yapılan bu müdahalelerin, ekonomimize verdiği zararları 154 sayılı Kanunla konsolide edilen borçlarının 5,4 milyara ulaşmasında görmek mümkündür. Kay-dı aktif değerleri 36,8 milyarı bulan teşekküllerin ödenmiş sermayelerinin sadece 6,5 milyar lira ol-ması ve bu sebepten malî bünyelerindeki işletme ve yatırım sermayesi noksanlıklarının çok zayıf bir likidite durumu tevlihdemeleri hususunda teşekküllerin bağımsız olmamalarından ve muhtelif siyasi ve mahallî arzuları tatmin kaygusu ile kurulmuş olmasından ileri gelmektedir. Böylece teşekküller, kendi faaliyet konularıyla bazan ilgili olan ve çok defa da hiçbir ilgisi bulunmayan iştiraklere zorlanmışlar ve bazan da bu iştirakler diğer iştirakleri finanse etmek hususunda tazyike mâruz kal-

mışlardır. Teşekküllerarası çaprazlık bir iştirakler ağının kurulması ve teşekküllerin bareme ve Sayıştay vizesine tâbi olmaması, idare ve denetimlerinin iyi işlememesine ve Devlet personel rejimi içinde çok farklı esasların kabulüne yol açmıştır. Çok değişik hukukî bünyelere sahibolan teşekkül, müessese ve iştiraklerin muhtar olmamaları ve değişik siyasi tesirlerle meydana getirilmiş olmalarının tabîi bir mahzuru da teşekkül bünyelerinde âtil enerji olarak ifade edebileceğimiz çok sayıda personelin yer alması hususu olmuştur. Bir bakıma teşekküller, istihdam meselesinin halli kaygusunda bulunan kişilerin, kaygularını izale edecekleri yerler haline gelmiş, personellerin çoğaltılması ise rantabilitelerini azaltmış ve tahakkuk eden yüksek maliyetler teşekkül bünyelerine zararlar iras etmiştir.

Teşekküllerle, denetçiler ve icra uzvu arasında yanlış bağların kurulması ve teşekküllerin bünyelerinde kurulan müesseselerle, teşekküller arasındaki hukukî rabitaların, mesuliyetin ve karar süratinin parçalanmasına yol açacak kadar karışık bulunması; 3460 sayılı Kanunun Hükümetçe hazırlanan gerekçesinde belirtilen maksatlarına ulaşmayı mümkün kılmamıştır.

Gerçek olan husus şudur ki, Türk Devleti onbeş senelik bir plânlı devre içinde karma ekonomi kurallarına uygun olarak % 7 kalkınma hızına ulaşmayı amaç edinmiştir. İktisadi Devlet Teşekkülleri plânlı ekonomi devresinde özel sektörün yatırımlarına muvazi bir yatırım gayreti içine girecek ve plânın tedbirler bölümündeki hususlarına riayet edilecektir. Kabul edilen plâna göre İktisadi Devlet Teşekküllerinin işletme açığı vermemeleri ve gerekli yatırımları esas itibarıyla kendi fonlarıyla gerçekleştirmeleri, plânın ana ilkelerinden biridir. Bu bakımdan gelirlerini artırmak için her türlü çabayı göstermeleri gerekmektedir. Binaenaleyh İktisadi Devlet Teşekkülleri ve iştiraklerinin reorganize edilmesi için 154 sayılı Kanunun 17 nci maddesi ile kendisine verilen vazifeyi ifa ederken Hükümet, şu esaslara dikkat etmelidir.

a) Fiyat politikasının uygulanmasına geçilmeli, teşekküller ürettikleri mal ve hizmet fiyatlarını kendileri tesbit etmeli, temel mal ve hizmet fiyatlarına Hükümetçe müdahale olunduğu zaman teşekküllerin bu yüzden uğradıkları zararlar bütçeden karşılanmalı.

b) Fiyat tesbitinde kapasitenin tam kullanılması ve modern işletmecilik esasları göz önünde tutulmalı,

c) Finansman programlarının uygulanmasında teşekkül kaynaklarından yatırıma harcanacak kısımların gerçekleşmesi temin edilmeli.

d) Normalin üstünde mamul stokların doğmasına meydan verilmemeli ham madde yardımcı madde ve malzeme stoklarının aşırı bir tarzda doğmasına mâni olunmalı âzami tasarruf esasına göre hareket edilmeli,

e) İşletmelerde kullanılmıyan eski malzeme ve hurdaların kullanılması veya satılması temin edilmeli,

dir.

Tetkik edilen tasarının, yukarıdan beri arz ettiğimiz esaslara uygunluğu komisyonumuzca tartışılan temel hükümlerinden birisi de, üçüncü maddenin üçüncü fıkrası olmuştur. Tasarı (Kamu hizmeti niteliğini taşıyan alanlarda teşekkül kurulamaz) hükmünü sevk etmiş bulunmaktadır. Bu hükmün, (Daha ziyade kamu hizmeti niteliğini taşıyan alanlarda teşekkül kurulamayacağı) şeklinde anlaşılması lâzımgelir. Bununla beraber kamu hizmeti deyiminin idare hukuku literatör ve tatbikatında değişik anlamlara yol açtığı nazara alınarak ve modern devletin deruhte ettiği hizmetlerin hududu her geçen gün değişik anlamlara tabi olduğu düşünülerek bu gerekçede âmme hizmeti - kamu hizmeti - niteliğinin mâna ve hududunda bir anlayış beraberliğine varma lüzumu hissedilmiştir.

Anayasamıza göre Devletin gayesi, ferdî hakları sosyal adalet anlayışı ve şartları içinde tahakkuk ve temin ettirmektir. Bu sebeple Türk Devleti (fertçi) olduğu kadar, muasır medeniyetin yarattığı sayısız ihtiyaçları temin edebilmek maksadı ile sınırlı olarak (toplumcu) dur. Böylece hakların ayrılığı esas yerine, hakların el birliği kaidesi iltifat görmüş ve ikinci maddede Türk Cumhuriyetinin vasfı tâyin edilirken «Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belir-

tilen temel ilkelere dayanan, millî demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir» demek suretiyle Fransız ihtilâlinin âmme kudreti mefhumunun karşısına vaz'ettiği ferdiyetçilik ve ihtilâl hakkı müessesesi ile sosyal Devlet fikri birlikte yer almıştır. Sosyal Devlet fikrinin, realist hukuk anlayışı ile içtimai tesanüt fikrine ulaştığı da ifade edilebilir. Böylece liberallerin, doktrininde yer alan (Devlet zaruret dolayısıyla bir teşebbüse girişirse şartlarının hususi teşebbüse benzer olması lüzumu) iltifat gömmemiştir. Yalnız hemen ilâve etmek lâzımdır ki Anayasamız, âmme kudretini, temel insan haklarının, tahakkuku şart ve sınırları ile kabul ettiği için, sosyal Devlet anlayışını özel sektöre ait teşebbüs fikrinin ret ve inkârı hüviyeti ile de vaz'etmemiştir. Hukuk literatöründe geniş mânası ile kamu hizmeti: (Bir kamu idare veya müessesesi tarafından doğrudan doğruya veya böyle bir idarenin nezareti altında kamu ihtiyaçları ve menfaatlerini tatmin ve temin etmek maksadıyla girişilen teşebbüsler) olarak; dar mânada ise (kamu idare veya müesseselerinin kamu hukukuna mahsus usuller dairesinde ve bu hukuktan doğan yetkilere dayanılarak gösterdiği faaliyetler ve yaptığı hizmetler) olarak tarif edilmektedir.

Doktrinde geniş tartışmalara yol açan bu anlayış farklarına rağmen, kamu hizmetini, Devletin var oluş sebebi, yürütme kuvvetinin, insan ve toplumun mutluluğu için yapması gereken faaliyet olarak ifade edilmiştir.

Yeni Anayasa nizamı içinde kamu hizmetinin anlayış sınırı şöyle olmalıdır.

Devlet, ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği tercihlere tevcih etmek ve bu maksatla kalkınma plânlarını yapmakla vazifeli bulunduğu göre Devletin gayesi, Türkleri insan olma haysiyetine yaraşır bir hayat seviyesine ulaştırmak, bu seviyeyi muhafaza ve idame ettirmek olarak hülâsa edilebilir. Bu mânada kamu hizmeti deyimî, çok geniş bir alanı çevreler. Deyimi dar mânada tesbit edersek (ieranın Anayasasının emrettiği esaslar ve plân içinde ve malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde gösterdiği faaliyet ve yaptığı hizmetler) diye tarif etmemiz mümkündür. İera, bu faaliyet ve hizmetlerinde plân esaslarıyla sınırlıdır. Binaenaleyh bir hizmetin mahiyetini tesbit için esas kriter :

Plânın derpiş ettiği karma ekonomi sistemi içinde ieranın,

1. Tatminsiz bir kamu ihtiyacının mevcudiyetini,
2. İhtiyacın cevapsız kalmasının kamu düzenini sarsacağını,
3. Tatminsiz kamu ihtiyacının devamlılığını,

Tesbit etmesi ve yasama organından bu hizmetin hususi bir kuruluşla ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin gerçeğe kanunu olarak kabul buyurulacak (Temel kanun) hükümlerine uygun bir hukukî bünye içinde kurulması hakkında karar istemesi ve bu talebin kanunlaşmasına bağlıdır.

Maddenin tatbikatında yürütme ve yasama organlarının müdahaleci bir anlayıştan ziyade karma ekonomi kuralları anlayışı içinde hareket edeceğini beklemek lâzımgelir.

Tasarının, tetkik ettiğimiz maddeleriyle, özlemi duyulan muhtar, düzenli, daha fazla yatırım kaynağı yaratmak için kârlılık ve verimlilik esaslarına uygun hareket eden İktisadi Devlet Teşekküllerinin kuruluş ve çalışmalarını temin etmek üzere hazırlandığında komisyonumuz beraberdir. Tasarının, teşekküllerin, müesseselerinin ve iştiraklerinin yönetimleri ile ilgili hükümlerinde bu sebeple dikkatle durulmuş; yönetimle ilgili kişilerin başka işlerle meşgul olmamaları, özlük haklarının teminat altında bulunması ve özel sektörün imkânlarına paralel olarak imkânlara sahip kılınması hükümlerinde bâzı değişiklikler yapılmış ve bu kişilerin ancak halen yürürlükte bulunan 3460 sayılı Kanunun tatbik şeklini gösterir tüzüğün 9 ncu maddesinde yazılı işleri yapabilmelerine istisnai olarak cevaz verilmiş ve yönetim kurullarının, hatırlı kişilerin yer alacağı kuruluşlar olmasından ziyade, karar verme ve denetme gücünü şahsında toplayabilen kişilerden seçilmesinin, millî ekonomimize yararlı olabileceği, aksi halde bu kanunun tatbikatının dahi beklenen neticeyi vermesinin mümkün olmayacağı fikrinde mutabakata varılmıştır.

Tasarının maddelerinde komisyonumuzca yapılan değişikliklerin gerekçeleri ayrıca sunulmuş bulunmaktadır. Tasarı bu değişiklikleri ile birlikte yüksek tasviplerinize sunulur.

MADDELERİN GEREKÇESİ

Başlık : Kanun İktisadi Devlet Teşekkülleri, müesseseleri ve iştiraklerini de kapsadığından başlığa buna uygun olarak «müesseseleri» kelimesi ilâve edilmiştir.

Amaç Maddesi : Kanunun hazırlanmasına âmil olan düşüncülerin, çerçeve Kanunu olan bu kanunda açıkça ifadesi uygun görüldüğü için bir amaç maddesi tasarıya eklenmiştir.

Konu : Kanun başlığındaki değişikliğe uygun olarak müesseseleri kelimesi ilâve edilmiş, ayrıca bu kanun İktisadi Devlet Teşekkülleri ve müesseselerinin denetimini de getirdiği için, tasarıda olmyan «denitimi» kelimesi ilâve edilmiş; iştiraklerin kurulmasının değil, yapılmasının bahis konusu olması yönünden kelime değişikliği ile kuruluş yerine «yapılması» yazılmıştır.

Madde 2. — Tasarıda kamu sektörüne dâhil katma bütçeli idarelerin İktisadi Devlet Teşekküllerindeki hisseleri nazarı itibara alınmıyarak bir boşluk yaratıldığından birinci fıkraya «katma bütçeli idarelere» ibaresi ilâve edilmiştir.

Üçüncü fıkroda, başlıktaki değişikliğe uygun olarak «müessese» deyiminin tarifi ilâve edilmiştir.

Madde 3. — Aynen,

Madde 4. — Kanunla yapılmış Devlet iştiraklerinin devir ve tasfiyesinin yine kanunla yapılabileceği prensibine uygun olarak üçüncü fıkra değiştirilmiş, ancak veraset ve sair yollarla meydana gelmiş Devlet iştiraklerinin teşekkül iştirakleri gibi Bakanlar Kurulu kararı ile devir ve tasfiye edilebileceği hükme bağlanmıştır.

Madde 5. — Birinci maddedeki değişikliğe uygun olarak «iştiraklerin kurulması» ibaresi yerine «İştiraklerin yapılması» ibaresi yazılmıştır.

Ayrıca, iştirakli ortaklıktaki özel sektöre ait hisselerin haklarının emniyete alınması maksadıyla, birinci cümle sonuna «Ancak diğer gerçek, tüzel kişilerin sermaye hisseleri üzerindeki hakları mahfuzdur.» cümlesi ilâve edilmiştir.

Son cümlede dördüncü maddenin üçüncü fıkrasındaki değişikliğe uygun olarak «Kanun çıkarılması gerekmiyen Devlet iştirakleri ile» cümlesi ilâve edilmiştir.

Madde 6. — Maddeye vuzuh vermek maksadıyla «ortaklık statüsü şeklinde» yerine «eski statüsü ile» yazılmıştır.

Madde 7. — Teşekküllerin genel müdür tarafından yalnız Yönetim Kurulu kararlarına göre değil, «Kanun, tüzük hükümlerine» göre de yönetileceğini belirtmek için tasarıya «kanun, tüzük hükümleri ve» ibaresi ilâve edilmiştir.

Yönetim Kurulu ve genel müdürün görev ve yetkilerinin yalnız tüzükle değil, kuruluş kanunlarında da belirtilmesi icabettiğinden tasarıya «Kuruluş kanunlarında ve» ibaresi eklenmiştir.

Madde 8. — Yönetim Kurulunun teşekkülünü gösteren bu madde tasarıdaki sistemin komisyon ekseriyetince benimsenmemesi üzerine aşağıdaki esaslarla tedvin edilmiştir.

a) Tasarının birinci fıkrasında Yönetim Kurulunun genel teşekkül tarzı belirtilirken, Komisyonumuz bu fıkroda Yönetim Kurulunun fonksiyonlarını belirtmeyi uygun görmüştür.

b) Tasarının ikinci fıkrasında teşekkül bünyesinden Yönetim Kuruluna üç kişinin gireceği belirtilirken, Komisyon ekseriyetince iki kişinin teşekkül bünyesinden girmesi uygun görülmüştür.

c) İşçi üyenin teşekkül Yönetim Kurulunda yer alması, Komisyon ekseriyetince uygun görülmemesi üzerine fıkra tasarıdan çıkarılmıştır.

d) Tasarının 4 ncü fıkrasındaki, teşekkül dışından yönetim kuruluna girecek ilgili Bakanlığa ait üye sayısı birden ikiye çıkarılarak üçüncü fıkra olarak kabul edilmiş, böylece yönetim kurulu ekseriyeti teşekkül dışı üyelere verilmiştir.

e) Tasarının beş ve yedinci fıkrasındaki yönetim kuruluna teşekkül dışından tâyin edilecek üyelerin nitelikleri, komisyonumuzca 4 ve 5 nci fıkroda sıralanmış, ancak yönetim kuruluna dışarıdan tâyin edilecek üyelerin,

1. Memur ise esas görevleriyle ilişkilerinin kesileceği,
2. Bir kimsenin birden fazla yönetim kurulunda görev alamıyacağı,
3. Mesailerini devamlı olarak teşekküle hasredecekleri,
4. Görevleri ile ilgisi kesilse dahi, hizmetlinin kendi emeklilik aidatını ödemesi suretiyle emeklilik haklarının devam edeceği belirtilmiştir.

f) Maddenin 6 ncı fıkrasındaki özel sermayenin yönetim kurullarında temsil edebilmeleri için aranan sermaye hissesi nisbetini % 20 den % 15 e indirmek suretiyle özel sermayenin yönetim kurullarında temsil imkânı artırılmıştır.

Madde 9. — Birinci fıkrada «bağlı» kelimesi «ilgili» kelimesiyle değiştirilmiş;

Ayrıca, «kanunlara ve Hükümet kararlarına» ibaresi «kanun ve tüzük hükümlerine» şeklinde değiştirilmiştir.

İkinci fıkrada ilgili Bakanlığa teftiş yetkisi yanında icabında tahkik yetkisi verilmesi uygun görülmüş ve lüzumlu ilâve yapılmıştır.

Madde 10. — Genel müdürün teşekkülü temsil yetkisini genel hükümlere göre devredebileceğini göstermek için, gerekli ilâve ile madde yeniden yazılmıştır.

(c) fıkrasında Memurin Kanununun 4 ncü maddesinin (D) bendine yapılan atıf lüzumsuz görülmüş ve kaldırılmıştır.

Madde 11. — Aynen.

Madde 12. — Üçüncü fıkrasındaki yönetim komitesinde bulunacak işçi için müessesenin faaliyet sahasına göre yapılan tavsif yerine, geniş ölçüde «işçi sayısı» olması komisyonca uygun görülmüş, «zirai, sınaî veya benzeri faaliyetlere dayandığı» ibaresi yerine «geniş ölçüde işçi çalıştıran ve» ibaresi konulmuştur.

Madde 13. — (a) bendinin 1 ncı fıkrasındaki «paralel» kelimesi yerine «uygun» kelimesi, a bendinin 2 ncı fıkrasında da «Yüksek Murakabe» yerine «Yüksek Denetleme» yazılması uygun görülmüştür.

Madde 14. — Maddenin ikinci fıkrasındaki «hazırlanan projeler bir yıla aidolarak» ibaresi «bir yıla aidolarak hazırlanan projeler» şeklinde yazılmış, maddeye açıklık verilmiştir.

Madde 15. — Aynen.

Madde 16. — Maddenin başlığına «küçük yatırımlar» yerine «küçük tamamlama yatırımları» yazılmıştır. Böylece başlık madde metnine uydurulmuştur.

Madde 17. — Madde başlığı, yanlış anlamaya yer vermemesi için program ve bütçelerin gönderileceği yerler sayılmıyarak «ilgili yerlere» şeklinde değiştirilmiştir.

Madde 18. — «Bağlı» kelimesi yerine «ilgili» kelimesi konulmuş iki ve üçüncü fıkra yeniden yazılmıştır.

Madde 19. — Kurumlar Vergisi beyannamelerinin verilmesi için dört aylık müddet tanındığından, birinci fıkrada bilanço ve netice hesaplarının düzenlenmesi için de aynı müddetin tanınması uygun görülmüştür. Ayrıca «murakabe» yerine «denetleme» yazılmıştır.

Üçüncü fıkrada «paralel» yerine de «uygun» kelimesi kullanılmıştır.

Madde 20. — Kanun başlığına uygun olarak maddeye «müesseseler» kelimesi ilâve edilmiş, «murakabe» kelimesi «denetleme» kelimesi ile değiştirilmiş, maddeye açıklık vermek için maddenin yeniden yazılması uygun görülmüştür.

Madde 21. — Birinci fıkrada «murakabe» yerine «denetleme» yazılmıştır.

Madde 22. — Birinci satırdaki «hesaplarından» kelimesinden sonra «maliyetleri» kelimesinin de konulması, teşekküllerin maliyetlerinin saatli esaslara bağlanması yönünden uygun görülmüştür.

Madde 23. — Basiretin, gayretsiz mümkün olamayacağı düşüncesiyle son fıkrada «gerekten basireti» yerine «gerekten gayret ve basireti» yazılması uygun görülmüştür.

Madde 24. — Maddenin ikinci fıkrasında kullanılan temel madde deyiminin, uygulanmada ham madde veya işlenmemiş sınaî iptidai maddelerini de kapsıyabileceği düşüncesiyle ve plânlı

devrede Hükümetin fiyat kontrol sistemine getirmemesinin esas kabul olduğu da nazara alınarak (temel mal) deyimi kullanılmış ve böylece hükümetlerin, ancak ekonominin temel malları sayılabilen az sayıda mamul üzerinde fiyat tesbiti yetkisi kabul edilmiştir. Ayrıca temel mal fiyatının, Bakanlar Kurulunca tesbit edilmesi sonucu hâsıl olacak zararın en geç ertesi yıl genel bütçesine konacak ödenekle kapatılması, teşekküllerde finansman güçlükleri doğmaması ve hükümetlerin Meclisce denetlenmesindeki sürati sağlamak yönünden uygun görülmüştür.

4 nci fıkrada «Hazinece» kelimesi ikinci fıkra ile ahengin sağlanması için «ikinci maddedeki esaslar dâhilinde bütçeden» ibaresi ile değiştirilmiştir. Böylece hükümetlerin normal ahvalde teşekküllere müdahaleleri asgari haddde indirilmek istenmiş, son cümle ile de yapılacak görevlerin teşekküllerin çalışma alanları dışında olamayacağı belirtilmiştir.

Madde 25. — Aynen.

Madde 26. — 8 nci maddedeki özel sermaye hissesine uygun olarak Devlet iştirak hissesi de % 15 olarak değiştirilmiştir.

Madde 27. — Birinci fıkrada, sekizinci maddedeki özel sermaye hissesine uygun olarak % 20, % 15 olarak değiştirildi.

4 nci fıkrada, iştiraklerin bulunduğu ortaklıklara ait bilanço ve netice hesaplarının, Kurumlar Vengisi Beyannamesinin verilmesi için tanınan müddete uygun olarak, iştirakli ortaklıkça dördüncü ay sonuna kadar teşekküle verilmesini temin için gerekli değişiklik yapıldı. «Dördüncü ayın sonuna kadar hazırlanıp» ibaresi eklendi.

Madde 28. — Maddede yalnız teşekkül ve müesseselerin malları ve her çeşit mevcutları aleyhine işlenen suçların Devlet malı aleyhine işlenmiş suçlar gibi muamele görmesi kabul edilmiş, Devlet ve teşekkül iştiraklerinin özel hukuk hükümlerine tabi olması sebebiyle tasarıdan «ve Devlet teşekkülleri iştiraklerinin» ibaresi çıkarılmıştır.

Maddedeki değişikliğe uygun olarak madde başlığında da «iştirakler» çıkarılmış, yerine «müesseseler» deyimi yazılmıştır.

Madde 29. — Teşekkül ve müessesenin başına kaliteli genel müdür ve müdürler bulabilmek için tazminatın «7244 sayılı Kanuna tabi olmadan» verilmesi uygun görülmüş ve bu ibare eklenmiştir.

Madde 30. — Tasarıda, her çeşit personele işçilerin dâhil olup olmadığı meskut geçilmiş idi. Komisyon, işçilerin de her çeşit personele dâhil olduğunu belirtmiştir. Bu durumda geniş ölçüde işçi çalıştıran teşekküllerle, bunlar dışında kalan teşekküller arasında bir ayırma yapabilmek için birincilere kârın % 10 u, ikincilere de kârın % 5 ini geçmemek üzere ikramiye dağıtılması, ayrıca dağıtımın yönetim kurulu teklifi, Bakanın onayı ile yapılması uygun görülerek madde metninde lüzumlu değişiklikler yapılmıştır.

Maddeye ikinci fıkra olarak, mal ve hizmetlerinin fiyatları, Bakanlar Kurulunca tesbit edildiği için zararlı olan teşekküllerle, bizatihi zararlı çalışan teşekküller personeline, son hesap raporlarında verimliliğin arttığı veya yeterli olduğunun tesbiti şartıyla, Bakanlar Kurulu kararıyla bir aylık ücret tutarına kadar ikramiye verilebileceğini gösteren bir fıkra eklenmiştir.

Hükümet tasarısının ikinci fıkrası maddenin üçüncü fıkrası olarak değiştirilmiştir.

Madde 31. — Tasarıda, teşekküller ve müesseseler lehine tahsil edilen vekâlet ücretlerinin dağıtımı hakkında hüküm bulunmadığından, bu boşluğu doldurmak için Hükümetin de iştirakiyle 31 nci madde tedvin edilmiştir.

Madde 32. — Teşekküllerin yalnız kadroya dâhil idari ve teknik personelinin, başka hiçbir hizmet yapamayacağını belirtmek üzere «her çeşit idari ve teknik personeli» ibaresi yerine «kadroya dâhil her çeşit idari ve teknik personel» ibaresi konulmuştur. Böylece mukaveleli ve geçici personel bu kayda dışında tutulmuştur.

Ayrıca 8 nci madde ile yönetim kurulu üyelerine de başka hizmet yasağı konulduğundan birinci fıkranın son cümlesi çıkarılmıştır.

3 ncu fıkrada «yetkili mercilerce» deyimi yerine yetkili merci olan «Yönetim Kurulu ve Yönetim Komitesince» kelimeleri konulmuştur.

4 ncu fıkrada Yönetim Kurulu ve Yönetim Komitesi üyelerinin de genel müdürler ve müessesce müdürleri gibi, mesailerini teşekküle ve müesseseye hasretmeleri için, iştiraklerin idare meclislerinde vazife almaları önlenmiş, bunlar dışındaki her türlü memurların vazife almalarının aşğıdaki şartlarla uygun olacağı düşünölmüştür.

a) «İştirakin bulunduğı şehirde teşekkölün kifayetli memuru bulunmazsa bir başka yerdeki kifayetli personeli» ibaresi,

b) Son cümledeki «verilecek ücret miktarı yürürlükteki kanunlara göre Bakanlar Kurulu tarafından belli edilir.» yerine «İştirakçe verilecek ücret miktarı yürürlükteki hadleri aşğıyorsa, fazlası ana teşekküle irat kayıt edilir.» ibaresi konulmuştur.

Madde 33. — Birinci fıkradaki «diğer memur ve müstahdemleri» deyimi yerine, mesuliyetin teşekkölde görevi bulunan herkese ait olduğunun iyice anlaşılması için «her türlü idari ve teknik personeli» ibaresi yazılması uygun görölmüştür.

Madde 34. — Madde başğı istisnai hükümlerin hepsini bir araya getirmek için T. C. Merkez Bankası yerine «İstisnalar ve saklı hükümler» olarak değıştirilmiş; maddeye yeni 2 - (a) fıkrasıyla, tasarının 35 nei maddesi ikinci fıkrasında yer almış olan yabancı sermayeden istifade ederek kurulmuş ortaklıklara ait istisna hükmü redaksiyona tabi tutularak,

«Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan faydalanan gerçek ve tüzel kişilerle kurulan ortaklıklara ait kanun ve ana sözleşmeler ile» fıkrası ilâve edilmiştir.

(b) fıkrası ile Personel Kanunundan istifade eden ortaklıkların istisnası için,

«Petrol Kanunundan faydalanan tüzel kişiliğı haiz ortaklıklara ait kanun ve ana sözleşmeler ile bunların faaliyet sahaları içinde kuracakları veya iştirak edecekleri ortaklıklara ait kanun ve ana sözleşme hükümleri saklıdır.» fıkrası ilâve edilmiştir.

Madde 35. — Aynen.

Madde 36. — Hükümet tasarısında yer almayan ve yazılmadan geçilmesi halinde mükerrer ikramiye ödemeyi icabettirecek olan 3659 sayılı Kanunun 13 ncu maddesi (e), (e) ve (g) bentlerinin kaldırılması uygun görölmüş, buna ait «3659 sayılı Kanunun 4621 sayılı Kanunla değıştirilen 13 ncu maddesinin (e), (e) ve (g) bentleri kaldırılmıştır.» ibaresi eklenmiştir.

Geçici hükümler

Geçici madde 1. — Aynen.

Geçici madde 2. — 3460 ve 23 sayılı Kanuna tabi olup da, bu kanun şümulüne girmiyen kamu iktisadi teşebbüslerinin yönetimlerinin yeni kanunlarının çıkmasına kadarki hüküm boşluğunu doldurmak için ikinci fıkra ilâve edilmiştir.

Geçici madde 3. — Devir ve tasfiyeler için geçici devrede Bakanlar Kuruluna yetki verilmesi ve bu sürede devir ve tasfiyesi bitmiyen veya başlanılmıyanların 5 nei maddeye göre yapılacağıının belirtilmesi için madde sonuna ilâve yapılmıştır.

Geçici madde 4. — Bağlı yerine ilgili yazılmış ve redaksiyonu yapılmıştır.

Geçici madde 5. — İktisadi Devlet Teşekkülleri Reorganizasyon Komisyonunun Maliye Bakanlığına bağlı olacağını gösterir ilâve yapılmıştır.

İlave edilen fıkralarda :

a) Komisyona Devlet Personel Dairesinin iştiraki bağlanmış,

b) Komisyonun çalışma şeklinin tesbitine ait hükümler vaz'edilmiş,

c) Komisyona iştirak edecek üyelerin özlük haklarıyla ilgili hükümler ilâve edilmiştir.

Geçici madde 6. — Yüksek Denetleme Kuruluna ait yeni kanun çıkıncaya kadar 3460 ve 23 sayılı Kanunun Yüksek Murakabe ile ilgili hükümlerinin uygulanmaya devam edeceğini bildiren yeni madde ilâve edilmiştir.

Geçici madde 7. — Tasarının üçüncü maddesinin 1 ve 2 nci fıkralarında yeni esaslar kararlaştırıldığı halde, İktisadi Devlet Teşekküllerinin personel rejimi yeniden düzenleninceye kadar 7244, 3659, 4621 sayılı kanunların ikramiye, prim ve temettü ile ilgili hükümlerinin devamında zorunluluk görüldüğünden yeni geçici madde eklenmiştir.

Madde 37. — Aynen.

Madde 38. — Aynen.

Öncelik ve ivedilikle görüşülmek üzere Genel Kurula sunulur.

Başkan Sivas <i>M. Vural</i>	Sözcü Burdur <i>N. Yavuzkan</i>	Kâtip Aydın <i>N. Müren</i>	Ankara M. Mıhçıoğlu İmzada bulunamadı	Artvin Söz hakkım mahfuzdur. Bir kısım maddeler hakkında muhalefet şerhim eklidir. <i>S. O. Avcı</i>
------------------------------------	---------------------------------------	-----------------------------------	---	---

Balıkesir
C. Kanpulat

Bursa
A. Türkel
İmzada bulunamadı

Çankırı
R. İnceler

Çankırı
Ş. Keskin
İmzada bulunamadı

Gaziantep
M. San

Balıkesir
Bâzı maddelerinde söz hakkım mahfuzdur
A. Bolak

İçel
C. Kılıç

İstanbul
N. Öktem

İstanbul
Söz hakkım mahfuz
S. Vardarlı

Konya
S. Aytan

Konya
İ. Baran
İmzada bulunamadı

Muş
S. Mutlu

Siirt
H. Özgen

İktisadi Devlet Teşekkülleri ile müesseseleri ve iştirakleri hakkında Kanun

Muhalefet serhi :

Madde 21. — Bu maddenin son fıkrasına göre (Yüksek Denetleme Kurulu teşekküllerin bir yıla ait hesap ve muameleleri üzerindeki incelemelerini en geç Eylül ayı sonuna kadar tamamlayarak bunlar hakkında düzenlenen raporları Başbakanlığa verir.) hükmü konulmaktadır.

Anayasanın 127 nci maddesinin son fıkrasına göre ise : Kamu İktisadi Teşebbüslerinin T. B. Millet Meclisince denetlenmesi kanunla düzenlenir.) denilmektedir.

1. Anayasaya göre Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetlenmesinin T. B. Millet Meclisince yapılması kabul edildiğine göre bu teşekkülleri denetliyecek vazifeli organın bu hususta ilgili raporların da Hükümete değil T. B. Millet Meclisine vermesi gerekir.

2. Bir organ raporunun ancak bağlı bulunduğu mercilere vermesi gerekir. Bu madde ile Yüksek Denetleme Kurulunun İktisadi Devlet Teşekkülleri hakkında düzenliyeceği raporunu Başbakanlığa yani Hükümete vermekle Yüksek Denetleme Kurulunun Hükümete bağlanması gibi bir yola gidilmekte olduğu mânası çıkmaktadır ki bu hal Anayasanın 127 nci maddesine aykırı düşer.

3. Yüksek Denetleme Kurulunun T. B. Millet Meclisine veya Hükümete bağlı olmasının fayda ve mahzurları ve Anayasa hükmü muvacehesinde bu hükme muhalifim.

4. Yüksek Denetleme Kurulunca düzenlenen raporun T. B. Millet Meclisine verilmesi ve T. B. Millet Meclisince bu rapordan bir suretinin Hükümete verilerek Hükümet görüşünün alınması daha doğru ve uygun olur.

Madde 24. — Bu maddenin son fıkrasına aşağıdaki sebeplerle muhalifim.

1. İktisadi Devlet Teşekkülleri üzerinde Hükümet müdahalesine yol açar ve malî muhtariyeti ihlâl eder.

2. Kanunun tümüne ve ana gayesi olan İktisadi Devlet Teşekküllerinin kârlı ve verimli olması prensibine aykırı düşer.

Madde 31. — Teşekküllerin yönetim kurulu üyelerinin başka bir işte meşgul olmamasına ve hizmet kabul edememesine muhalifim.

Çünkü : 1. Yönetim kurulu üyeleri mahdut zamanlarda işleri olan kişiler olduğu için boş vakitlerini değerlendirebilmelidir.

2. Başka sahalarda çalışan ve hizmet veren yönetim kurulu üyelerinin birçok iktisadi ve ticari meseleleri yakından takibedebilmek imkânlarını elde etmek suretiyle teşekküle daha faydalı olurlar.

3. Yönetim kurulu üyeleri kadrolu bir memur hale getirildikçe ve hele başka sahalarda çalışması menedildiği müddetçe bu ücretler karşılığında kifayetli bir ehil eleman yerine iş bulmaya muhtaç kişilerle yönetim kurulları doldurulmuş olacaktır.

Artvin Milletvekili
O. S. Avcı

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

İktisadi Devlet Teşekkülleri ve iştirakleri hakkında kanun tasarısı

BÖLÜM : I

Genel hükümler

Konu

MADDE 1. — İktisadi Devlet Teşekkülleri-nin ve iştiraklerinin kuruluş ve yönetimi bu kanuna göre düzenlenir ve yürütülür.

Tarifler

MADDE 2. — İktisadi Devlet Teşekkülleri sermayelerinin yarısından fazlası Devlete, İktisadi Devlet Teşekküllerine veya Devlete ve İktisadi Devlet Teşekküllerine aid olup, iktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan ve kuruluş kanunlarında bu kanuna tabi olacağı belirtilen teşekküllerdir.

Devlet ve teşekkül iştirakleri, Devlet ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin sermayelerinin yarısından azına sahip buldukları, özel hukuk hükümlerine göre kurulan ortaklıklardaki kamu hisseleridir.

Bu kanunda geçen «teşekkül» deyimi İktisadi Devlet Teşekküllerini, «iştirak» deyimi Devlet ve İktisadi Devlet Teşekküllü iştiraklerini, «bakanlık» deyimi teşekküllerin kanuna göre ilgili buldukları bakanlıkları, «tüzük» deyimi bu kanunun uygulanmasını gösteren tüzüğü ifade eder.

GEÇİCİ KARMA KOMİSYONUN DEĞİŞTİRİŞİ

İktisadi Devlet Teşekkülleriyle müesseseleri ve iştirakler hakkında kanun tasarısı

BÖLÜM : I

Genel hükümler

Amaç ve konu

MADDE 1. —

A) Amaç :

Bu kanunun amacı : İktisadi Devlet Teşekküllü müesseseleri ve iştiraklerinin ulusal ekonomimize faydalı olabilmeleri için muhtar bir tarzda, karma ekonominin kurallarına ve ekonomik gereklere uygun olarak yönetilmelerini, kârlılık ve verimlilik anlayışı içinde çalışmak suretiyle daha fazla yatırım kaynağı yaratmalarını ve bu amaca ulaşmak için denetlemelerini sağlamaktır.

B) Konu :

İktisadi Devlet Teşekkülleriyle müesseselerinin kuruluş, yönetim ve denetimi ve iştiraklerin yapılması ve yönetimi bu kanuna göre düzenlenir ve yürütülür.

Tarifler

MADDE 2. — İktisadi Devlet Teşekkülleri sermayelerinin yarısından fazlası ayrı ayrı veya birlikte, Devlete, katma bütçeli idarelere, İktisadi Devlet Teşekküllerine aid olup, iktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermek üzere kurulan veya kuruluş kanunlarında bu kanuna tabi olacağı belirtilen teşekküllerdir.

Devlet ve teşekkül iştirakleri, Devlet ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin sermayelerinin yarısından azına sahip buldukları, özel hukuk hükümlerine göre kurulan ortaklıklardaki kamu hisseleridir.

Bu kanunda geçen «Teşekkül» deyimi İktisadi Devlet Teşekküllerini, «İştirak» deyimi Devlet ve İktisadi Devlet Teşekküllü iştiraklerini, «Müessese» deyimi sermayesinin tamamı Devlete aid olan teşekküllere bağlı ve tüzel kişiliğe haiz işletme ve işletmeler grupunu, «Bakanlık» deyimi teşekküllerinin kanuna göre ilgili buldukları bakanlıkları, «Tüzük» deyimi

Hü.

Teşekküllerin kuruluşu

MADDE 3. — Teşekküller tüzel kişiliğe sahip ve faaliyetlerinde muhtardırlar.

Teşekküller özel kanunlarla kurulurlar ve kanunların saklı tuttıkları hususlar dışında özel hukuk hükümlerine tabidirler. Sorumlulukları sermayeleri ile sınırlıdır.

Kamu hizmeti niteliğini taşıyan alanlarda teşekkül kurulamaz.

Teşekküllerin ilgili oldukları Bakanlıklar kanunla belli edilir.

İştirakler

MADDE 4. — Devlet iştirakleri kanunla, teşekkül iştirakleri Bakanlar Kurulu kararı ile olur.

Teşekküller, kuruluş kanunlarında belli edilen maksat ve gayeleriyle ilgili olmıyan ortaklıklara katılamazlar.

Devlet ve teşekkül iştiraklerinin devir veya tasfiyesi Bakanlar Kurulu kararı ile yapılır.

MADDE 5. — Devlet iştiraklerinin mülkiyet ve intifai Hazineye, teşekkül iştiraklerinin mülkiyet ve intifai teşekküle aittir. Devlet Yatırım Bankası iştiraklerin kurulması, devir veya tasfiyesi hususunda Bakanlar Kuruluna teklif veya tavsiyeler yapmakla görevlidir. Bakanlar Kurulunca Devlet Yatırım Bankasına belirli Devlet veya teşekkül iştiraklerinin devir ve tasfiyesi için yetki verilebilir.

MADDE 6. — Devlet veya teşekküllerin iştirak ettiği ortaklıklardaki kamu hissesinin % 50 nin üstüne çıkması halinde şirket, bu durumun hâsıl olduğu takvim yılını takibeden üç yıl için ortaklık statüsü şeklinde yönetilebilir. Kamu hissesi bu müddetin sonunda % 50 nin

Geçici Kararı (Ko.

mi, bu kanunun uygulanmasını gösteren tüzüğü ifade eder.

Teşekküllerin kuruluşu :

MADDE 3. — Tasarımın 3 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

İştirakler

MADDE 4. — Devlet iştirakleri kanunla, teşekkül iştirakleri Bakanlar Kurulu kararı ile olur.

Teşekküller, kuruluş kanunlarında belli edilen maksat ve gayeleriyle ilgili olmıyan ortaklıklara katılamazlar.

Kanunla yapılmış Devlet iştiraklerinin devir veya tasfiyesi kanunla, vcraset ve sair yollarla meydana gelmiş Devlet iştirakleriyle teşekkül iştiraklerinin devir veya tasfiyesi Bakanlar Kurulu kararıyle yapılır.

MADDE 5. — Devlet iştiraklerinin mülkiyet ve intifai Hazineye, teşekkül iştiraklerinin mülkiyet ve intifai teşekküle aittir. Ancak, diğer gerçek ve tüzel kişilerin sermaye hisseleri üzerindeki hakları mahfuzdur. Devlet Yatırım Bankası iştiraklerin yapılması, devir veya tasfiyesi hususunda Bakanlar Kuruluna teklif veya tavsiyeler yapmakla görevlidir. Bakanlar Kurulunca Devlet Yatırım Bankasına kanun çıkarılması gerekmıyen Devlet iştirakleriyle teşekkül iştiraklerinin devir ve tasfiyesi için yetki verilebilir.

MADDE 6. — Devlet veya teşekküllerin iştirak ettiği ortaklıklardaki kamu hissesinin % 50 nin üstüne çıkması halinde şirket, bu durumun hâsıl olduğu takvim yılını takibeden üç yıl için eski statü ile yönetilebilir. Kamu hissesi bu müddetin sonunda % 50 nin altına düş-

Hü.

altına düşmediği takdirde ortaklık İktisadi Devlet Teşekkülü haline getirilir.

BÖLÜM : II

Teşekkül ve müesseseler

A) Teşekküller

Yönetim konusunda yetkili organlar

MADDE 7. — Teşekküller yönetim kurullarının kararları dâhilinde genel müdür tarafından yönetilir.

Yönetim Kurulu ve Genel Müdürün görev, yetki ve sorumlulukları tüzükte belirtilir.

Yönetim kurulu

MADDE 8. — Yönetim kurulu teşekküllerin karar organı olup teşekkülün en yüksek seviyede idare ve karar yetki ve sorumluluğunu taşıyan elemanlarından teşekkül eder.

Teşekkül bünyesinden yönetim kuruluna katılacak görevliler her teşekkülün kuruluş kanununda gösterilir ve sayıları Genel Müdür dâhil üçten fazla olamaz.

Kuruluş maksat ve gayesine göre başlıca faaliyeti zirai, sınai veya benzeri işletmelere dayandığı Bakanlar Kurulunca belli edilen teşekküllerin yönetim kurullarında bir işçi üye bulunur. İşçi üyenin seçim şekli tüzükte belirtilir.

Yönetim kurullarına, ilgili Bakanlığın inhası ile Bakanlar Kurulunca tâyin edilecek bir üye ve Maliye Bakanlığının inhası ile Bakanlar Kurulunca tâyin olunacak bir üye katılır.

İlgili Bakanlık ve Maliye Bakanlığının inhası üzerine tâyin olunan Yönetim Kurulu üyelerinin meslekî yüksek tahsil görmüş ve görevlerini başarı ile yürütmek için gerekli meslekî, hukuki, malî, iktisadi ve teknik bilgiyi haiz ve tecrübe sahibi olmaları şarttır.

Teşekküllerde, özel sermaye hissesi % 20 yi aştığı takdirde, bu hisseyi temsil üzere yönetim kurulunda bir temsilci bulundurulabilir.

Teşekkül bünyesi dışında yönetim kuruluna katılan üyeler 3 sene için tâyin olunur veya se-

Geçici Karma Ko.

mediği takdirde ortaklık İktisadi Devlet Teşekkülü haline getirilir.

BÖLÜM : II.

Teşekkül ve müesseseler

A) Teşekküller

Yönetim konusunda yetkili organlar

MADDE 7. — Teşekküller kanun, tüzük hükümleri ve yönetim kurullarının kararları dâhilinde Genel Müdür tarafından yönetilir.

Yönetim Kurulu ve Genel Müdürün görev, yetki ve sorumlulukları kuruluş kanunlarında ve tüzükte belirtilir.

Yönetim Kurulu

MADDE 8. — Yönetim Kurulu teşekküllerin karar organı olup teşekkülün en yüksek seviyede yönetme ve karar alma yetki ve sorumluluğunu taşır.

Teşekkül bünyesinden Yönetim Kuruluna katılacak görevliler her teşekkülün kuruluş kanununda gösterilir ve sayıları Genel Müdür dâhil ikiden fazla olamaz.

Yönetim kurullarına, ilg'li bakanlığın inhası ile Bakanlar Kurulunca tâyin edilecek iki üye ve Maliye Bakanlığının inhası ile Bakanlar Kurulunca tâyin olunacak bir üye katılır.

Yönetim kurullarına Bakanlar Kurulunca tâyin olunacakların Genel Müdür ve Genel Müdür yardımcılarında aranan niteliklerde olmaları şarttır.

Üyeler 3 yıl için tâyin olunurlar. Yeniden tâyinleri caizdir; tâyinlerindeki usul içinde bu süre dolmadan da değiştirilebilirler.

Bu üyeler bakanlıklar teşkilâtından ve dışardan seçilebilirler. Genel, katma ve özel bütçeli idarelerin ve kamu iktisadi teşebbüslerinin barem içi ve barem dışı kadrolarından yönetim kuruluna getirilenlerin görevleriyle ilgileri kesilir. Hizmet süreleri terfilerine sayılır. Hizmetli tarafından ödenmesi gerekli aidatın tamamını ödemeleri kaydiyle emeklilik hakları devam eder: Bir kimse birden fazla teşekkül veya diğer kamu iktisadi teşebbüsünün yöne-

Hü.

çilirler. Bu sürenin sonunda tekrar tâyin olunmaları veya seçilmeleri caizdir.

Rakip müesseselerde menfaat bağları bulunanlar yönetim kurulu üyesi olamazlar.

İlgili Bakanlıklar

MADDE 9. — Teşekküllerin bağlı oldukları bakanlıkların bunların yönetimindeki görevleri, teşekkül çalışmalarının kanunlara ve Hükümet kararlarına uygun olarak yürütülmesini gözetmektedir.

Bu maksatla ilgili bakanlıklar, gerekli hallerde teşekküllerin hesaplarını ve işlemlerini teftişe tabi tutmaya ve bunlar nezdinde iktisadi ve malî durum tesbitleri yaptırmaya yetkilidirler.

Genel müdürler ve yardımcıları

MADDE 10. — Teşekküllerin genel müdürleri ve sayısı özel kanunlarla belli edilen genel müdür yardımcıları ilgili bakanın inhası üzerine Bakanlar Kurulunca tâyin olunurlar. Bunlar tâyinlerindeki usule göre değiştirilebilirler.

Genel müdür idare ve kaza mercilerinde ve üçüncü şahıslara karşı teşekkülü temsil eder ve yönetim kurulunun başkanlığını yapar.

Genel müdür ve genel müdür yardımcısı olabilmek için :

a) İktisadi veya mesleki alanda yüksek öğrenim yapmış olmak,

b) Genel müdürlük ve yardımcılığı görevlerini yerine getirebilecek ehliyet, bilgi ve tecrübe sahibi olmak,

c) Memurin Kanununun 4 ncü maddesinin B, C, D, H, V fıkralarındaki niteliklere sahip bulunmak gereklidir.

Geçici Karma Ko.

tim kurulunda üye olarak çalışamaz. Yönetim kurulu üyeleri mesailerini devamlı olarak teşekküle hasrederler. Başka hiçbir işle meşgul olamazlar.

Özel sermaye, teşekküllerdeki hissesi % 15 i aştığı takdirde yönetim kurulunda bir temsilci bulundurabilir.

Rakip müesseselerde menfaat bağları bulunanlar yönetim kurulu üyesi olamazlar.

İlgili bakanlıklar

MADDE 9. — Teşekküllerin ilgili oldukları bakanlıkların bunların yönetimindeki görevleri, teşekkül çalışmalarının kanun ve tüzük hükümlerine uygun olarak yürütülmesini gözetmektedir.

Bu maksatla ilgili Bakanlıklar, gerekli hallerde teşekküllerin hesaplarını ve işlemlerini teftişe icabında tahkike tabi tutmaya ve bunlar nezdinde iktisadi ve malî durum tesbitleri yaptırmaya yetkilidirler.

Genel müdürler ve yardımcıları

MADDE 10. — Teşekküllerin genel müdürleri ve sayısı özel kanunlarla belli edilen Genel Müdür yardımcıları ilgili Bakanın inhası üzerine Bakanlar Kurulunca tâyin olunurlar. Bunlar tâyinlerindeki usule göre değiştirilebilirler.

Genel Müdür Yönetim Kurulunun başkanlığını yapar. İdare ve kaza mercilerinde ve üçüncü şahıslara karşı teşekkülü temsil eder. Temsil yetkisini gerektiğinde, genel hükümlere göre devredebilir.

Genel Müdür ve Genel Müdür Yardımcısı olabilmek için :

a) İktisadi veya mesleki alanda yüksek öğrenim yapmış olmak,

b) Genel Müdürlük ve yardımcılık görevlerini yerine getirebilecek ehliyet, bilgi ve tecrübe sahibi olmak,

c) Memurin Kanununun 4 ncü maddesinin (B), (C), (H), (V) fıkralarındaki niteliklere sahip bulunmak gereklidir.

Hü.

B) Müesseseler

Müesseselerin kuruluşu

MADDE 11. — Sermayesinin tamamı Devlete ait teşekküller işletmelerini kendilerine bağlı, tüzel kişiliği haiz müesseseler olarak teşkilâtlandırmaya mecburdurlar. Ancak Bakanlar Kurulu gerekli hallerde bir işletmeyi bu mecburiyetten istisna edebilir.

Müesseseler, faaliyet konuları, mahiyetleri ve kuruluş yerleri itibarıyla müstakil olarak idare edilmesi faydalı bulunan bir veya daha fazla işletmeyi ihtiva ederler.

Müesseseler bağlı oldukları teşekkülün yönetim kurulu kararıyla kurulur. Buna ait kararda müesseselerin :

- a) Ticaret unvanı ve idare merkezi,
- b) Sorumluluklarının sermaye ile sınırlı olduğu,
- c) Çalışma konuları,
- d) Nominal ve ödenmiş sermayeleri tutarı,
- e) Ödenmiş sermayenin ne kadarının aynı olduğu belirtilir.

Bu kararların ticaret sicilinde kayıt ve ilânı ile tüzel kişilik doğar.

Müesseselerin statüleri aynı usule göre değiştirilebilir. Ancak, sermaye azaltılması hususundaki kararlar ticaret sicilinde kayıt ve ilândan bir sene sonra uygulanır.

Müesseselerin borçları için ancak bunların acze düşmeleri halinde ve yalnız ödenmemiş sermayeleri kadar teşekküller aleyhine takibat yapılabilir. Teşekküllerin müesseselere kefil olmaları gibi bir akitle bağlanmalarından doğan borçlar genel hükümlere tabidir.

Müesseseler, Hükümetin teklifi ve Büyük Millet Meclisinin kararı ile limited veya anonim şirket haline getirilebilir veya bu şekildeki şirketlere devredilebilir.

İşletmelerin müessese haline getirilmesine ait muameleler bütün vergi, resim ve harclardan muaftır.

Müesseselerin yönetimi

MADDE 12. — Müesseseler, teşekkül yönetim kurulunca tâyin edilecek bir müdür ve yönetim komitesi tarafından idare edilir.

Geçici Karar Ko.

B) Müesseseler

Müesseselerin kuruluşu

MADDE 11. — Tasarının 11 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Müesseselerin yönetimi

MADDE 12. — Müesseseler, teşekkül yönetim kurulunca tâyin edilecek bir müdür ve yönetim komitesi tarafından idare edilir.

Hü.

Müdür, yönetim komitesinin başkanı olup müesseseyi temsil eder.

Yönetim komitesi müessesenin en yüksek seviyedeki idarecileri arasından seçilen üç görevli ile kuruluş maksat ve gayesine göre zirai, sınai veya benzeri faaliyetlere dayandığı Bakanlar Kurulunca belli edilen müesseselerde bir işçi üyeden kurulur. İşçi üyenin seçim şekli tüzükte belirtilir.

Yönetim komitesi kararları, karar gününü kovalıyan günden itibaren 10 gün içinde teşekküle gönderilir.

(C) Programlar, bütçeler - hesaplar

Kısa ve uzun vâdeli programlar

MADDE 13. — a) Teşekküller kalkınma plânına ve yıllık programlara paralel olarak uzun vâdeli ve yıllık yatırım ve finansman programları ile her yıl için işletme bütçesi hazırlarlar.

Yatırım ve finansman programlarının ne şekilde hazırlanacağı Maliye Bakanlığı tarafından Devlet Plânlama Teşkilâtının ve Yüksek Murakabe Kurulunun mütalâaları da alınarak tesbit olunur.

İşletme bütçeleri her hesap dönemi için yıllık programdaki hedefler esas alınarak hazırlanır. Gerekli hallerde ilgili Bakanlık daha uzun devreler için işletme bütçesi hazırlanmasını isteyebilir.

b) Teşekküllerin yıllık yatırım ve finansman programları bu husustaki Bakanlar Kurulu kararının Bakanlıklarca kendilerine tebliği ile kesinleşir. Devlet Yatırım Bankası Kanunundaki hükümler mahfuzdur.

Teşekküllere ve müesseselerine ait işletme bütçeleri teşekkül yönetim kurulunun kararı ile kesinleşir.

Yatırım projelerinin hazırlanması ve incelenmesi

MADDE 14. — Teşekküller kalkınma plânına göre kendileri tarafından yapılması gereken yatırımlara ait malî ekonomik ve teknik etütleri zamanında yaparak projelerini hazırlamakla mükelleftirler.

Geçici Karma Ko.

Müdür yönetim komitesinin başkanı olup müesseseyi temsil eder.

Yönetim komitesi müessesenin en yüksek seviyedeki idarecileri arasından seçilen üç görevli ile kuruluş maksat ve gayesine göre geniş ölçüde işçi çalıştıran ve Bakanlar Kurulunca belli edilen müesseselerde bir işçi üyeden kurulur. İşçi üyenin seçim şekli tüzükte belirtilir.

Yönetim komitesi kararları, karar gününü kovalıyan günden itibaren 10 gün içinde teşekküle gönderilir.

(C) Programlar, bütçeler - hesaplar

Kısa ve uzun vâdeli programlar

MADDE 13. — a) Teşekküller kalkınma plânına ve yıllık programlara uygun olarak uzun vâdeli ve yıllık yatırım ve finansman programları ile her yıl için işletme bütçesi hazırlarlar.

Yatırım ve finansman programlarının ne şekilde hazırlanacağı Maliye Bakanlığı tarafından Devlet Plânlama Teşkilâtının ve Yüksek Denetleme Kurulunun mütalâaları da alınarak tesbit olunur.

İşletme bütçeleri her hesap dönemi için yıllık programdaki hedefler esas alınarak hazırlanır. Gerekli hallerde ilgili bakanlık daha uzun devreler için işletme bütçesi hazırlanmasını isteyebilir.

b) Teşekküllerin yıllık yatırım ve finansman programları bu husustaki Bakanlar Kurulu kararının bakanlıklarca kendilerine tebliği ile kesinleşir. Devlet Yatırım Bankası Kanunundaki hükümler mahfuzdur.

Teşekküllere ve müesseselerine ait işletme bütçeleri teşekkül yönetim kurulunun kararı ile kesinleşir.

Yatırım projelerinin hazırlanması ve incelenmesi

MADDE 14. — Teşekküller kalkınma plânına göre kendileri tarafından yapılması gereken yatırımlara ait malî, ekonomik ve teknik etütleri zamanında yaparak projelerini hazırlamakla mükelleftirler.

Hü.

Hazırlanan projeler bir yıla aidolarak bir önceki yılın Eylül ayı sonuna kadar ilgili Bakanlıklara gönderilir. Bakanlıklar, kendilerine gelen projeler üzerinde gerekli incelemeleri yaptıktan sonra bunları yıllık yatırım ve finansman programına dâhil edilmek üzere aynı yılın Ekim ayı sonuna kadar Maliye Bakanlığına intikal ettirirler.

Yıllık yatırım ve finansman programları

MADDE 15. — Teşekküllere ait yıllık genel yatırım ve finansman programı, Maliye Bakanlığı tarafından, Devlet Plânlama Teşkilâtının da mütalâası alınmak suretiyle hazırlanır. Buna ait incelemelerde finansman imkânları ve teşekküllerin yatırım kapasiteleri göz önünde tutulur. Hazırlanan genel yatırım ve finansman programı Bakanlar Kurulunca en geç aidolduğu yıldan önce gelen yılın Kasım ayı sonuna kadar incelenerek karara bağlanır.

Uzun vâdeli yatırım ve finansman programları ilgili Bakanlığın incelemesinden geçtikten sonra Maliye Bakanlığına ve Devlet Plânlama Teşkilâtına gönderilir ve incelemelerde nazara alınır.

Yıllık yatırım ve finansman programı üzerinde zaruri görülecek değişiklikler de programın hazırlanmasındaki usullere göre incelenir ve karara bağlanır.

Küçük yatırımlar ve idame ve yenilemeler

MADDE 16. — Teşekküllerin öz kaynaklarından finanse edilmek kaydıyla proje maliyeti beş milyon lirayı aşmayan ve yapılmamaları halinde teşekküllerin verimli olarak çalışmalarını aksatacak mahiyette olan tamamlama yatırımları yönetim kurulunun teklifi, ilgili Bakanlığın uygun görmesi ile, yapılmamaları halinde teşekküllerin verimli olarak çalışmalarını aksatacak mahiyetteki idame ve yenileme yatırımları ise yönetim kurullarının kararı ile yapılır.

Program ve bütçelerin Yüksek Murakabe Kuruluna gönderilmesi

MADDE 17. — Kesinleşen genel yatırım ve finansman programlarının birer örneği Başba-

Geçici Karma Ko.

Bir yıla aidolarak hazırlanan projeler bir önceki yılın Eylül ayı sonuna kadar ilgili bakanlıklara gönderilir. Bakanlıklar, kendilerine gelen projeler üzerinde gerekli incelemeleri yaptıktan sonra bunları yıllık yatırım ve finansman programına dâhil edilmek üzere aynı yılın Ekim ayı sonuna kadar Maliye Bakanlığına intikal ettirirler.

Yıllık yatırım ve finansman programları

MADDE 15. — Tasarının 15 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Küçük tamamlama yatırımları ve idame ve yenilemeler

MADDE 16. — Teşekküllerin öz kaynaklarından finanse edilmek kaydıyla proje maliyeti 5 milyon lirayı aşmayan ve yapılmamaları halinde teşekküllerin verimli olarak çalışmalarını aksatacak mahiyette olan tamamlama yatırımları yönetim kurulunun teklifi, ilgili Bakanlığın uygun görmesiyle yapılmaları halinde teşekküllerin verimli olarak çalışmalarını aksatacak mahiyetteki idame ve yenileme yatırımları ise yönetim kurullarının kararı ile yapılır.

Program ve bütçelerin ilgili yerlere gönderilmesi

MADDE 17. — Kesinleşen genel yatırım ve finansman programlarının birer örneği Başba-

Hü.

kanlıkça Devlet Plânlama Teşkilâtına ve Yüksek Murakabe Kuruluna, işletme bütçeleri ise teşekküllerce ilgili bakanlığa ve Yüksek Murakabe Kuruluna gönderilir.

İşletme Koordinasyonu

MADDE 18. — Teşekküllere bağlı müesseselerin ve teşekküllerin birbirleriyle ilgili faaliyetlerine ahenkli çalışmaları esastır.

Bir teşekkülün müesseseleri arasındaki çalışma koordinasyonu teşekkülce, bir bakanlığa bağlı teşekküller arasındaki koordinasyon ilgili bakan tarafından sağlanır.

Ayrı bakanlıklara bağlı teşekküller arasında koordinasyonu sağlamak üzere Başbakan yardımcılarının birinin Başkanlığında Maliye Bakanı ve ilgili bakanlar ve ilgili teşekkül genel müdürlerinin iştirakiyle toplantılar tertiplenir. Bu toplantılar gerekli hallerde ilgililer ve her halde altı ayda bir bütün teşekküllerin iştirakiyle yapılır. Bu toplantılarla ilgili sekreteryaya işleri Sanayi Bakanlığınca yürütülür.

Bilânçolar ve netice hesapları ve faaliyet raporları

MADDE 19. — Bilânçolar ve netice hesapları ilgili bakanlık tarafından Maliye ve Ticaret bakanlıklarıyla Yüksek Murakabe Kurulunun mütalâaları alınmak suretiyle hazırlanan tip örneklerle uygun olarak ait oldukları yılı kovalayan üçüncü ayın sonuna kadar hazırlanır ve Yüksek Murakabe Kuruluna gönderilir.

Teşekkül ve müesseselerce, konuların gerektirdiği her türlü ihtiyat, karşılık ve provizyonların ayrılması mecburidir. İhtiyat, provizyon ve karşılıkların nisbetlerinin ve hesap usullerinin özel kanunlarında belli edilmemesi halinde genel hükümler uygulanır.

Faaliyet raporları yönetim kurulunca yıllık ve uzun vâdeli çalışma programlarına paralel olarak düzenlenir. Bu raporlarda dönem çalışma sonuçları, program ve bütçelerle bunların mukayesesi, bütçe ve programlarda bulunduğu halde gerçekleştirilemeyen işler gerekçeleriyle gösterilir ve bunlara ait malî analizler yapılır.

Geçici Karma Ko.

kanlıkça Devlet Plânlama Teşkilâtına ve Yüksek Denetleme Kuruluna, işletme bütçeleri ise teşekküllerce ilgili Bakanlığa ve Yüksek Denetleme Kuruluna gönderilir.

İşletme koordinasyonu

MADDE 18. — Teşekküllere bağlı müesseselerin ve teşekküllerin birbirleriyle ilgili faaliyetlerinde ahenkli çalışmaları esastır.

Bir teşekkülün müesseseler arasındaki çalışma koordinasyonu teşekkülce, bir bakanlıkla ilgili teşekküller arasındaki koordinasyon ilgili Bakan tarafından sağlanır.

Ayrı bakanlıklarla ilgili teşekküller arasında koordinasyonu sağlamak üzere Başbakan Yardımcılarından birinin başkanlığında, Maliye Bakanı ve ilgili bakanlar ve ilgili teşekkül genel müdürlerinin iştirakiyle toplantılar tertiplenir. Bu toplantılar gerekli hallerde ilgililer ve her halde altı ayda bir bütün teşekküllerin iştirakiyle yapılır. Bu toplantılarla ilgili sekreteryaya işleri Sanayi Bakanlığınca yürütülür.

Bilânçolar ve netice hesapları ve faaliyet raporları

MADDE 19. — Bilânçolar ve netice hesapları ilgili Bakanlık tarafından Maliye ve Ticaret Bakanlıkları ile Yüksek Denetleme Kurulunun mütalâaları alınmak suretiyle hazırlanan tip örneklerle uygun olarak aid oldukları yılı kovalayan dördüncü ayın sonuna kadar hesaplanır ve Yüksek Denetleme Kuruluna gönderilir.

Teşekkül ve müesseselerce, konuların gerektirdiği her türlü ihtiyat, karşılık ve provizyonların ayrılması mecburidir. İhtiyat ve provizyon ve karşılıkların nisbetlerinin ve hesap usullerinin özel kanunlarında belli edilmemesi halinde genel hükümler uygulanır.

Faaliyet raporları yönetim kurulunca yıllık ve uzun vâdeli çalışma programlarına uygun olarak düzenlenir. Bu raporlarda, dönem çalışma sonuçları, program ve bütçelerle bunların mukayesesi, bütçe ve programlarda bulunduğu halde gerçekleştirilemeyen işler gerekçeleriyle gösterilir ve bunlara ait malî analizler yapılır.

Hü.

D) Murakabe

Murakabe

MADDE 20. — Teşekküller özel kanununun da gösterilen esaslar dâhilinde Yüksek Murakabe Kurulunun malî, idari ve teknik murakabesine tabidirler.

Murakabe sonuçlarının Yasama Organına sunulması

MADDE 21. — Yüksek Murakabe Kurulu, teşekküllerin bir yıla ait hesap ve muameleleri üzerindeki incelemelerini en geç ertesi yılın Eylül ayı sonuna kadar tamamlayarak bunlar hakkında düzenlenen raporları Başbakanlığa verir.

Bahis konusu raporlar ve bunlarla ilgili diğer bilgiler Başbakanlık tarafından en geç aynı yılın Ekim ayı sonuna kadar Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

E) Muhasebe sistemleri, faaliyet sınırı fiyat ve tarifler, personel

Muhasebe sistemleri

MADDE 22. — Teşekküllerin ve bunlara bağlı müesseselerin hesapları gerçek malî durumu ve işletme faaliyeti sonuçlarını açık olarak gösterecek ve sağlam idare kararları için gerekli bilgileri muntazam aralıklarla verecek şekilde tutulur.

Teşekküllerin hesap dönemi takvim yılıdır.

Faaliyet sınırı ve gaye

MADDE 23. — Teşekküller kuruluş gayeleri dışında faaliyette bulunamazlar.

İşletme ve idarede prensip kârlılık ve verimlilik. Her teşekkül kendisine verilen sermayeyi ve sağlanan diğer kaynakları bu esasa göre kullanmaya ve değerlendirmeye mecburdur.

Teşekküllerin her türlü personeli bu prensibe uygun olarak gereken basireti göstermekten sorumludurlar.

Geçici Karma Ko.

D) Denetleme

Denetleme

MADDE 20. — Teşekküller ve müesseseler Yüksek Denetleme Kurulunun özel Kanununda gösterilen esaslar dâhilinde, bu kurulun, malî, idari ve teknik denetimine tabidir.

Denetleme sonuçlarının Yasama Organına sunulması

MADDE 21. — Yüksek Denetleme Kurulu, teşekküllerinin bir yıla ait hesap ve muameleleri üzerindeki incelemelerini en geç ertesi yılın Eylül ayı sonuna kadar tamamlayarak bunlar hakkında düzenlenen raporları Başbakanlığa verir.

Bahis konusu raporlar ve bunlarla ilgili diğer bilgiler Başbakanlık tarafından en geç aynı yılın Ekim ayı sonuna kadar Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

E) Muhasebe sistemleri, faaliyet sınırı, fiyat ve tarifeler, Personel

Muhasebe sistemleri

MADDE 22. — Teşekküllerin ve bunlara bağlı müesseselerin hesapları, maliyetleri, gerçek malî durumu ve işletme faaliyeti sonuçlarını açık olarak gösterecek ve sağlam idare kararları için gerekli bilgileri muntazam aralıklarla verecek şekilde tutulur.

Teşekküllerin hesap dönemi takvim yılıdır.

Faaliyet sınırı ve gaye

MADDE 23. — Teşekküller kuruluş gayeleri dışında faaliyette bulunamazlar.

İşletme ve idarede prensip kârlılık ve verimlilik. Her teşekkül kendisine verilen sermayeyi ve sağlanan diğer kaynakları bu esasa göre kullanmaya ve değerlendirmeye mecburdur.

Teşekküllerin her türlü personeli bu prensibe uygun olarak gereken gayret ve basireti göstermekten sorumludurlar.

Hü.

Fiyat ve tarifeler

MADDE 24. — Teşekküller mal ve hizmet fiyatlarını tesbitte serbesttirler.

Bakanlar Kurulu temel madde ve hizmetlere ait fiyatları tesbit edebilir. Tesbit olunan fiyatlar maliyetin altında bulunduğu takdirde zarar genel bütçeye konacak ödenekle kapatılır.

Zararın miktarı ilgili Bakanlık ve Maliye Bakanlığınca müştereken tesbit olunur.

Teşekküllere Hükümet kararıyla verilecek görevlerden doğacak zararlar Hazinece karşılanır.

Tâyin ve işe alma

MADDE 25. — Teşekküllerin personeli yönetim kurulları tarafından tâyin edilir. Yönetim kurullarının bu yetkilerini alt kademelere kısmen vermeleri caizdir.

Yönetim kurulu üyesi olan teşekkül personelinin tâyini ilgili Bakanın inhası ile Bakanlar Kurulunca yapılır.

Her teşekkül için, kadro sınıflandırılması, idari ve teknik personelde aranacak nitelikler, işe alma, nakil, terfi, işe son verme ve disiplin cezaları gibi konuları düzenlemek üzere bir yönetmelik hazırlanır. Yönetmelik ilgili Bakanlığın tasvibi ile yürürlüğe girer.

BÖLÜM : III

İştirakler

Devlet iştiraklerinin yönetimi

MADDE 26. — Devlet hissesinin % 20 den fazla olduğu ortaklıkların yönetim kurullarında Maliye Bakanlığını temsilen en az bir üye bulunur.

Maliye Bakanlığı Türk Ticaret Kanunu gereğince ortakların haiz oldukları biçimle haklara sahiptir; bunlar temsilcinin varlığı ileri sürülerek kayıtlanamaz.

Maliye Bakanlığı temsilcileri, buldukları ortaklıkların faaliyetleri ve mali durumları hak-

Geçici Karma Ko.

Fiyat ve tarifeler

MADDE 24. — Teşekküller mal ve hizmet fiyatlarını tesbitte serbesttirler.

Bu mal ve hizmetlerden temel mal ve hizmet mahiyetinde olanların fiyatları Bakanlar Kurulunca tesbit edilebilir. Tesbit olunan fiyatlar maliyetin altında bulunduğu takdirde zarar, en geç aیدolduğu yılı kovalayan yılın genel bütçesine konulacak ödenekle kapatılır.

Zararın miktarı ilgili Bakanlık ve Maliye Bakanlığınca müştereken tesbit olunur.

Teşekküllere Hükümet kararı ile verilecek görevlerden doğacak zararlar 2 nci maddedeki esaslar dâhilinde bütçeden karşılanır. Bu görevler teşekküllerin çalışma alanları dışında olamaz.

Tâyin ve işe alma

MADDE 25. — Tasarının 25 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

BÖLÜM - III

İştirakler

Devlet iştiraklerinin yönetimi

MADDE 26. — Devlet hissesinin % 15 den fazla olduğu ortaklıkların yönetim kurullarında Maliye Bakanlığını temsilen en az bir üye bulunur.

Maliye Bakanlığı Türk Ticaret Kanunu gereğince ortakların haiz oldukları biçimle haklara sahiptir; bunlar temsilcinin varlığı ileri sürülerek kayıtlanamaz.

Maliye Bakanlığı temsilcileri, buldukları ortaklıkların faaliyetleri ve mali durumları hak-

Hü.

kinda, belirtilecek esaslara göre, Maliye Bakanlığına ve Devlet Yatırım Bankasına bilgi vermekle mükelleftirler.

Maliye Bakanlığı temsilcileri bu bakanlık veya ilgili bakanlık mensupları arasından veya hariçten tâyin edilirler.

Devletin iştiraki bulunan ortaklıkların en son yıla ait bilânço ve netice hesapları cetvelleri, genel bütçe gerekçesine eklenerek Büyük Millet Meclisine sunulur.

Teşekkül iştiraklerinin yönetimi

MADDE 27. — Teşekkül hissesinin % 20 den fazla olduğu ortaklıkların yönetim kurullarında en az bir teşekkül temsilcisi bulunur.

Teşekkül, Türk Ticaret Kanunu gereğince ortakların haiz oldukları bilcümle haklara sahiptir, bunlar temsilcinin varlığı ileri sürülerek kayıtlanamaz.

Teşekkül temsilcileri, buldukları ortaklığın faaliyetleri ve malî durumları hakkında, belirtilecek esaslara göre, Devlet Yatırım Bankasına ve teşekküle bilgi vermekle mükelleftirler.

Her teşekküle ait iştiraklerin bulunduğu ortaklıkların bilânço ve netice hesapları cetvelleri, teşekküllerin yıllık bilânço ve netice hesapları cetvellerine bağlanır.

BÖLÜM : IV.

Çeşitli hükümler

Teşekkül ve iştiraklerin mallarının ceza yönünden Devlet malı sayılmaları

MADDE 28. — Teşekküllerin ve müesseselerin ve Devlet ve teşekkül iştiraklerinin malları ve her çeşit mevcutları aleyhine işlenen suçlar Devlet malı aleyhinde işlenmiş sayılır ve bunlar için Türk Ceza Kanununun bu fiillere mürettep cezaları uygulanır.

Genel Müdür ve müessese müdürlerine tazminat

MADDE 29. — Teşekkül genel müdürleri ile müessese müdürlerine ücretlerine ilâve olarak ilgili Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulu

Geçici Karma Ko.

hakkında, belirtilecek esaslara göre, Maliye Bakanlığına ve Devlet Yatırım Bankasına bilgi vermekle mükelleftirler.

Maliye Bakanlığı temsilcileri bu Bakanlık veya ilgili Bakanlık mensupları arasından veya hariçten tâyin edilirler.

Devletin iştiraki bulunan ortaklıkların en son yıla ait bilânço ve netice hesapları cetvelleri, genel bütçe gerekçesine eklenerek Büyük Millet Meclisine sunulur.

Teşekkül iştiraklerinin yönetimi

MADDE 27. — Teşekkül hissesinin % 15 den fazla olduğu ortaklıkların yönetim kurullarında en az bir teşekkül temsilcisi bulunur.

Teşekkül, T. Ticaret Kanunu gereğince ortakların haiz oldukları bilcümle haklara sahiptir, bunlar temsilcinin varlığı ileri sürülerek kayıtlanamaz.

Teşekkül temsilcileri, buldukları ortaklığın faaliyetleri ve malî durumları hakkında, belirtilecek esaslara göre, Devlet Yatırım Bankasına ve teşekküle bilgi vermekle mükelleftirler.

Her teşekküle ait iştiraklerin bulunduğu ortaklıkların bilânço ve netice hesapları cetvelleri dördüncü ayın sonuna kadar hazırlanıp teşekküllerin yıllık bilânço ve netice hesapları cetvellerine bağlanır.

BÖLÜM : IV

Çeşitli hükümler

Teşekkül ve müessese mallarının ceza yönünden Devlet malı sayılmaları

MADDE 28. — Teşekküllerin ve müesseselerin malları ve her çeşit mevcutları aleyhine işlenen suçlar Devlet malı aleyhine işlenmiş sayılır ve bunlar için Türk Ceza Kanununun bu fiillere mürettep cezaları uygulanır.

Genel müdür ve müessese müdürlerine tazminat

MADDE 29. — Teşekkül genel müdürleri ile müessese müdürlerine ücretlerine ilâve olarak 7244 sayılı Kanuna tabi olmaksızın il-

Hü.

karariyle tesbit edilecek miktarda aylık tazminat verilebilir.

İkramiyeler

MADDE 30. — Teşekküllerin yönetim kurulu başkan ve üyeleri dâhil olmak üzere her çeşit personeline kârın % 5 ini geçmemek ve bir aylık ücret tutarını aşmamak üzere ikramiye verilebilir.

Görevlerinde olağanüstü gayret göstermek suretiyle kârlılık ve verimliliği artıranlara veya işletme faaliyetlerine yararlı buluş getirenlere yönetim kurulunun teklifi ve ilgili bakanlığın onayı ile üç aylık ücret tutarına kadar ikramiye verilebilir. Bu haddin üstünde mükâfata lâyık görülenler Bakanlar Kurulu kararı ile altı aylık ücret tutarını aşmamak üzere ikramiye ve Bakanlar Kurulunca takdirname ile taltif olunabilirler.

Geçici Karma Ko.

gili Bakanlığın teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile tesbit edilecek miktarda aylık tazminat verilebilir.

İkramiyeler

MADDE 30. — Teşekküllerin yönetim kurulu başkan ve üyeleri dâhil olmak üzere her çeşit personeline (işçiler dâhil), geniş ölçüde işçi çalıştıran teşekküllerden Bakanlar Kurulunca belli edilenlerde kârın % 10 unu, bunlar dışında kalanlarda kârın %5 ini geçmemek ve bir aylık ücret tutarını aşmamak üzere yönetim kurulunun teklifi ve ilgili Bakanın onayı ile, ikramiye verilebilir.

Fiyatları, Bakanlar Kurulunca belli edilen mal ve hizmetlerin istihsal veya satışı ile iştiغال eden teşekküllerle, bızatihi faaliyetleri zararlı bulunan teşekküllerin personeline Yüksek Denetleme Kurulunun teşekkülün sonucu alınmış en son hesap dönemine ait raporunda çalışmalarda verimliliğin arttığına veya yeterli bulunduğunun tesbit edilmesi şartıyla, bir aylık ücret tutarını aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca belli edilecek miktarda ikramiye verilebilir.

Görevlerinde olağanüstü gayret göstermek suretiyle kârlılık ve verimliliği artıranlara veya işletme faaliyetlerine yararlı buluş getirenlere yönetim kurulunun teklifi ve ilgili Bakanlığın onayı ile üç aylık ücret tutarına kadar ikramiye verilebilir. Bu haddin üstünde mükâfata lâyık görülenler Bakanlar Kurulu karariyle altı aylık ücret tutarını aşmamak üzere ikramiye ve Bakanlar Kurulunca takdirname ile taltif olunabilirler.

Vekâlet ücretlerinin dağıtımı

MADDE 31. — Bu kanun hükümlerine tâbi teşekkül ve müesseselerin hukuk işleri müdürlüğünde ve hukuk müşavirliklerinde çalışan müdür, müdür yardımcısı, hukuk müşaviri ve yardımcıları ile müşavir avukat, raportör avukatlara ve dâva ve takip işlerinde çalışan ücretli personele; mahkeme ve icralarca teşekkül veya müessese aleyhine hükmolunup borçlusundan teşekkül veya müessese tarafından tahsil olunan vekâlet ücretlerinden teşekkül veya mü-

Hü.

Başka iş ve hizmet yasağı

MADDE 31. — Teşekküllerin yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile her çeşit idari ve teknik personeli başka hiçbir işle meşgul olamazlar, ücretsiz de olsa sürekli veya geçici hiçbir hizmet kabul edemezler. Yönetim kurullarındaki bakanlık, Hazine ve işçi temsilcileri bu kayda tabi değildir.

Yönetim kurulları başkan ve üyeleri yukarıdaki yasaklardan başka çalıştıkları teşekküllerin faaliyet konusuna giren mal ve hizmetlerin istihsal ve ticareti işlerini şahısları adına veya ortak olarak yapamazlar.

Üniversite ve yüksek okullarda profesörlük ve öğretmenlik, orta dereceli okullarda ve bu okullara bağlı birlik ve kurumlar tarafından açılacak kurslarda öğretmenlik, esas görevlerine hâlel gelmemesi ve yetkili mercilerce uygun görülmesi şartlarıyla, bu maddede yazılı yasak hükmünden müstesnadır.

Bu kanuna tabi teşekküllerle bunlara bağlı müesseselerin genel müdür yardımcılığıyla yönetim kurulu ve yönetim komitesi üyeleri (genel müdürler ve müessese müdürleri hariç) ve her türlü memurları, yönetim kurullarının muvafakati ile, bu teşekküllerin iştiraklerinden yalnız birinin yönetim kurulunda, murakıplığında veya tasfiye memurluğunda bulunabilirler. Bunlara bu görevleri için verilecek ücret miktarı, yürürlükteki kanunlara uygun olarak Bakanlar Kurulu tarafından belli edilir.

Bu madde hükümlerine aykırı hareket edenlerin işlerine son verilir ve aykırı hareketin devam süresince teşekkülce ödenen her türlü özlük hakları iki kat olarak geri alınır.

Sırları muhafaza mecburiyeti ve memurların suçları

MADDE 32. — Teşekküllerle müesseselerin paralarına ve para hükmündeki evrak ve senetlerine ve diğer mallarına karşı ve bilânço, tutanak, rapor ve benzeri her türlü belge ve def-

Geçici Karma Ko.

esseseye kalan kısmı, 1389 sayılı Kanun hükümleri uyarınca ve 7244 sayılı Kanunda tâyin edilen hadler dâhilinde tevzi ve tediye olunur.

Başka iş ve hizmet yasağı

MADDE 32. — Teşekküllerin yönetim kurulu başkan ve üyeleriyle kadroya dâhil her çeşit idari ve teknik personeli başka hiçbir işle meşgul olamazlar, ücretsiz de olsa sürekli veya geçici hiçbir hizmet kabul edemezler.

Yönetim kurulları başkan ve üyeleri yukarıdaki yasaklardan başka çalıştıkları teşekküllerin faaliyet konusuna giren mal ve hizmetlerin istihsal ve ticareti işlerini şahısları adına veya ortak olarak yapamazlar.

Üniversite ve yüksek okullarda profesörlük ve öğretmenlik, orta dereceli okullarda ve bu okullara bağlı birlik ve kurumlar tarafından açılacak kurslarda öğretmenlik, esas görevlerine hâlel gelmemesi ve yönetim kurulu ve yönetim komitesince uygun görülmesi şartlarıyla, bu maddede yazılı yasak hükmünden müstesnadır.

Bu kanuna tâbi teşekküllerle bunlara bağlı müesseselerin, yönetim kurulu ve yönetim komitesi üyeleri, genel müdürler ve müessese müdürleri dışında kalan her türlü memurları iştirakin bulunduğu şehirde teşekkülün kifayetli memuru bulunmazsa bir başka yerdeki kifayetli personeli yönetim kurullarının muvafakatiyle, bu teşekküllerin iştiraklerinden yalnız birinin idare meclisinde, murakıplığında veya tasfiye memurluğunda bulunabilirler. Bunlara bu görevleri için iştirakçe verilecek ücret miktarı, yürürlükteki kanunların tâyin ettiği haddi aşıyorsa fazlası ana teşekküle irat kaydedilir.

Bu madde hükümlerine aykırı hareket edenlerin işlerine son verilir ve aykırı hareketin devam süresince teşekkülce ödenen her türlü özlük hakları iki kat olarak geri alınır,

Sırları muhafaza mecburiyeti ve memurların suçları

MADDE 33. — Teşekküllerle müesseselerin paralarına ve para hükmündeki evrak ve senetlerine ve diğer mallarına karşı ve bilânço, tutanak, rapor ve benzeri her türlü belge ve def-

Hü.

terleri üzerinde suç işliyen yönetim kurulu veya yönetim komitesi başkan ve üyeleriyle genel müdür ve yardımcıları ve diğer memur ve müstahdemler bu suçları için Devlet memurları hakkında uygulanan cezayı görürler.

Bunlar görevlerini yaptıkları sırada öğrendikleri sırlardan, açıklanmasında zarar bulunanları maktul bir sebebe dayanmaksızın açıklarlarsa bir aydan bir yıla kadar hapis ve bin liradan beş bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Haklarında kanun hükmüne tabi teşekkül ve müesseselerde ve Devlet hizmetlerinde çalışmaktan mahrumiyet cezası da verilir.

T. C. Merkez Bankası

MADDE 33. — Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bu kanun hükümlerine tabi değildir.

Tüzük

MADDE 34. — Bu kanunun uygulanmasını düzenlemek üzere, yürürlüğe girişinden itibaren altı ay içinde Maliye Bakanlığınca ilgili Bakanlıklar ve Yüksek Murakabe Kurulunun mütalâası alınarak bir tüzük hazırlanır ve yürürlüğe konulur.

Kaldırılan hükümler

MADDE 35. — 3460 sayılı Kanun ile ek ve değişiklikleri ve teşekküllerin özel kanunlarındaki bu kanuna aykırı bütün hükümler kaldırılmıştır.

Yabancı sermayeyi teşvik ve Petrol Kanunundan faydalanan gerçek ve tüzel kişilerle kurulan ortaklıklara ait kanun ve sözleşmelerin hükümleri saklıdır.

Geçici Karma Ko.

defterleri üzerinde suç işliyen yönetim kurulu veya yönetim komitesi başkan ve üyeleriyle, genel müdür ve yardımcıları ve her türlü idari ve teknik personeli bu suçları için Devlet memurları hakkında uygulanan cezayı görürler.

Bunlar görevlerini yaptıkları sırada öğrendikleri sırlardan açıklanmasında zarar bulunanları mâkul bir sebebe dayanmaksızın açıklarlarsa bir aydan bir yıla kadar hapis ve bin liradan beşbin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar. Haklarında kanun hükmüne tabi teşekkül ve müesseselerde ve Devlet hizmetlerinde çalışmaktan mahrumiyet cezası da verilir.

İstisnalar ve saklı hükümler

MADDE 34. — 1. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası bu kanun hükümlerine tabi değildir.

2. a) Yabancı sermayeyi teşvik Kanunundan faydalanan gerçek ve tüzel kişilerle kurulan ortaklıklara ait kanun ve ana sözleşmeler ile,

b) Petrol Kanunundan faydalanan tüzel kişiliği haiz ortaklıklara ait kanun ve ana sözleşmeleriyle bunların faaliyet sahaları içinde kurulacakları veya iştirak edecekleri ortaklıklara ait kanun ve ana sözleşmeler hükümleri saklıdır.

MADDE 35. — Tasarının 34 ncü maddesi 35 nci madde olarak kabul edilmiştir.

Kaldırılan hükümler

MADDE 36. — 3460 sayılı Kanunla ek ve değişikliklerin ve teşekküllerin özel kanunlarındaki bu kanuna aykırı bütün hükümleri 3659 sayılı Kanunun 4621 sayılı Kanunla değiştirilen 13 ncü maddesinin C, E ve G bentleri kaldırılmıştır.

Hü.

BÖLÜM : V

Geçici hükümler

Yeniden değerlendirme

GEÇİCİ MADDE 1. — İktisadi Devlet Teşekküllerinin bütün aktif ve pasifleri geçici 5 nci madde gereğince kurulan komisyon tarafından belli edilecek esaslara göre yeniden değerlendirilir.

İntikal döneminde yönetim

GEÇİCİ MADDE 2. — Teşekküllerin kuruluş kanunlarında bu kanuna göre gerekli değişiklik yapılmaya kadar, yönetim organının teşkili 23 sayılı Kanuna tabidir.

Teşekkül iştiraklerinin tasfiyesi

GEÇİCİ MADDE 3. — Teşekkül iştiraklerinden, teşekküllerin faaliyet konuları dışında olanların tasfiyesi bu kanunun neşrinden itibaren üç yıl içinde bitirilir.

Teşekküllerin özel kanunları

GEÇİCİ MADDE 4. — Bu kanun şümulüne giren teşekküllerin bağlı oldukları Bakanlıklar kanunen kendilerine bağlı teşekküllerin kuruluş kanunlarını en geç bu kanunun yürürlüğe girişinden itibaren altı ay içinde geçici 5 nci maddeye göre kurulan komisyonun da mütalâasını alarak hazırlar ve Hükümete tevdi ederler.

Geçici Karma Ko.

BÖLÜM : V

Geçici hükümler

Yeniden değerlendirme

GEÇİCİ MADDE 1. — Tasarının geçici 1 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Geçiş döneminde yönetim

GEÇİCİ MADDE 2. — Teşekküllerin kuruluş kanunlarında bu kanuna göre gerekli değişiklik yapılmaya kadar, yönetim organının teşkili 23 sayılı Kanuna tabidir.

3460 ve 23 sayılı kanunlara tabi olup da bu kanunun şümulüne girmiyen kamu iktisadi teşebbüsleri ve kurumlar kuruluş ve işleyişlerini düzenleyecek kanunların yürürlüğe girmesine kadar 23 sayılı Kanuna göre kurulan organlar tarafından yönetilirler. Çalışmaları hakkında özel kanunlarında hüküm bulunmayan hususlarda bu kanunun ilgili hükümleri uygulanır.

Devlet ve teşekkül iştiraklerinin tasfiyesi

GEÇİCİ MADDE 3. — Teşekkül iştiraklerinden teşekküllerin faaliyet konuları dışında olanların tasfiyesi bu kanunun neşrinden itibaren 3 yıl içinde bitirilir. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mevcut Devlet iştiraklerinden 3 yıl içinde devir ve tasfiyesine Bakanlar Kurulunca lüzum görülenler için Bakanlar Kuruluna devir ve tasfiyesi yetkisi verilmiştir. Bunlardan bu süre içinde devir ve tasfiye işlemine başlanılmamış olanların devir ve tasfiyeleri bu kanunun 5 nci maddesi hükmüne tabidir.

Teşekküllerin özel kanunları

GEÇİCİ MADDE 4. — Bu kanun şümulüne giren teşekküllerin ilgili oldukları bakanlıklar kanunen kendileriyle ilgili teşekküllerin kuruluş kanunlarını en geç bu kanunun yürürlüğe girişinden itibaren 6 ay içinde geçici 5 nci maddeye göre kurulan komisyonun da mütalâasını alarak hazırlar ve Hükümete tevdi ederler.

Hü.

*Kamu İktisadi Teşebbüsleri Reorganizasyon
Komitesi*

GEÇİCİ MADDE 5. — Bu kanun hükümlerine intibakı sağlamak için aşağıdaki görevleri ifa etmek üzere «İktisadi Devlet Teşekkülleri Reorganizasyon Komitesi» kurulur.

a) Teşekküllerin kuruluş kanunlarını bu kanuna intibak ettirmek için yapılacak çalışmaları koordine etmek,

b) Mevcut teşekkülleri ayrı ayrı inceliyerek bunlara verilmesi gereken hukukî bünye hakkında teklifte bulunmak,

c) Teşekküllerin faaliyet sahalarını tesbit, mevcut müessese ve işletmelerin diğer teşekküllere devri veya bir teşekkülde toplanması hususunu incelemek ve bu konularda teklifte bulunmak,

d) Teşekküllerin malî bünyelerini incelemek ve bu konuda alınması gereken tedbirleri tesbit etmek,

e) Devlet ve teşekkül iştiraklerini incelemek, bunların tasfiyesi veya devri hususunda teklifte bulunmak,

f) Teşekküllerin aktif ve pasif kıymetlerinin yeniden değerlendirilmesine ait esasları tesbit etmek,

g) Muhasebe usullerinin ıslahı ve yeknesaklaştırılması için esaslar tesbit etmek,

h) Teşekküllerin bünyesinde yapılması gereken teknik ve idari ıslahata ait incelemeleri yaptırmak ve bu inceleme sonuçlarını topluyarak alınması gereken tedbirler hakkında tavsiyelerde bulunmak,

i) Bu hususlarla ilgili olmak üzere lüzum görülecek diğer işleri yapmak.

Komasyon Maliye, Sanayi ve Ticaret Bakanlıkları ile Devlet Plânlama Teşkilâtını ve Yüksek Murakabe Kurulunu temsil eden beş üyeden kurulur. Teşekküllere ait hususlarda ilgili Bakanlık temsilcisi komisyona katılır.

Komasyon geçici olup kuruluşundan itibaren en fazla 3 yıl içinde çalışmalarını bitirerek dağılır.

Geçici Karma (Ko.

*Kamu İktisadi Teşebbüsleri Reorganizasyon
Komisyonu*

GEÇİCİ MADDE 5. — Bu kanun hükümlerine intibakı sağlamak için aşağıdaki görevleri ifa etmek üzere Maliye Bakanlığına bağlı olarak «İktisadi Devlet Teşekkülleri Reorganizasyon Komisyonu» kurulur.

a) Teşekkülleri kuruluş kanununa intibak ettirmek için yapılacak çalışmaları koordine etmek,

b) Mevcut teşekkülleri ayrı ayrı inceliyerek bunlara verilmesi gereken hukukî bünye hakkında teklifte bulunmak,

c) Teşekküllerin faaliyet sahalarını tesbit, mevcut müessese ve işletmelerin diğer teşekküllere devri veya bir teşekkülde toplanması hususunu incelemek ve bu konularda teklifte bulunmak,

d) Teşekküllerin malî bünyelerini incelemek ve bu konuda alınması gereken tedbirleri tesbit etmek,

e) Devlet teşekkül ve iştiraklerini incelemek, bunların tasfiyesi veya devri hususunda teklifte bulunmak,

f) Teşekküllerin aktif ve pasif kıymetlerinin yeniden değerlendirilmesine ait esasları tesbit etmek,

g) Muhasebe usullerinin ıslahı ve yeknesaklaştırılması için esaslar tesbit etmek,

h) Teşekküllerin bünyesinde yapılması gereken teknik ve idari ıslahata ait incelemeleri yaptırmak ve bu inceleme sonuçlarını topluyarak ele alınması gereken tedbirler hakkında tavsiyelerde bulunmak,

i) Bu hususlarla ilgili olmak üzere lüzum görülecek diğer işleri yapmak,

Komasyon Maliye, Sanayi ve Ticaret bakanlıkları ile Devlet Plânlama Teşkilâtını ve Yüksek Murakabe Kurulunu ve Devlet Personel Dairesini temsil eden 6 üyeden kurulur. Teşekküllere ait hususlarda ilgili Bakanlık temsilcisi komisyona üye olarak katılır. Komisyona Maliye

Hü.

Komisyon İktisadi Devlet Teşekkülleri hakkında her türlü incelemeyi yapabileceği gibi bu teşekküllerin memur ve müstahdemlerini, özlük hakları teşekküllerince karşılanmak üzere geçici olarak çalıştırabilir veya dışardan mütehassıs veya yardımcı personel kullanabilir.

Komisyonun giderleri 154 sayılı Kanuna göre Maliye Bakanlığı bütçesine konulan ödenekten karşılanır.

Komisyon üyelerine, uzmanlara ve diğer personele verilecek ücret ve diğer özlük haklar Bakanlar Kurulunca tâyin olunur.

Yürürlük hükmü

MADDE 36. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Geçici Karar Ko.

Bakanlığı temsilcisi Başkanlık eder. Bu komisyonda dairelerini temsil eden memurların daireleri ile bağı devam eder. Özlük hakları dairelerince ödenir.

Komisyon geçici olup kuruluşundan itibaren en fazla üç yıl içinde çalışmalarını bitirerek dağılır.

Komisyon, İktisadi Devlet Teşekkülleri hakkında her türlü incelemeyi yapabileceği gibi bu teşekküllerin memur ve müstahdemlerini, özlük hakları teşekküllerince karşılanmak üzere geçici olarak çalıştırabilir, veya dışardan mütehassıs veya yardımcı personel kullanabilir.

Komisyonun giderleri 154 sayılı Kanuna göre Maliye Bakanlığı bütçesine konulan ödenekten karşılanır.

Komisyon üyelerine, uzmanlara ve diğer personele verilecek ücret ve diğer özlük haklar Bakanlar Kurulunca tâyin olunur. Bu ödemeler 7244 sayılı Kanuna tabi değildir. Komisyonun çalışma şekli Maliye Bakanlığınca bir yönetmelikle belli edilir. Komisyonca hazırlanacak rapor, teklif ve tavsiyeler Maliye Bakanlığına verilir.

GEÇİCİ MADDE 6. — Kamu İktisadi Teşebbüslerinin denetlenmesi ile ilgili Yüksek Denetleme Kurulu hakkındaki Kanun yürürlüğe girinceye kadar 3460 ve 23 sayılı kanunların Yüksek Murakabe Heyeti ile ilgili hükümleri uygulanır.

GEÇİCİ MADDE 7. — İktisadi Devlet Teşekküllerine ait personel rejimi yeniden düzenleninceye kadar, bu kanunun 30 ncü maddesinin birinci ve ikinci fıkralarına göre verilecek ikramiye yerine, 7244 sayılı Kanunun esasları dâhilinde 3659 sayılı Kanunun 4621 sayılı Kanunla değiştirilmiş bulunan 13 ncü maddesinin (C), (E) ve (G) fıkralarında verilmesi hükme bağlanmış bulunan ikramiye, prim ve temettü verilir.

Yürürlük hükmü

MADDE 37. — Tasarının 36 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

Hü.

Geçici Karma Ko.

Yürütme hükmü

MADDE 37. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

1 . 11 . 1962

Başbakan <i>İ. İnönü</i>	Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı <i>E. Alican</i>
Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı <i>H. Dinçer</i>	Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı <i>T. Feyzioğlu</i>
Devlet Bakanı <i>A. Ş. Ağanoğlu</i>	Devlet Bakanı <i>R. Aybar</i>
Devlet Bakanı <i>N. Ökten</i>	Adalet Bakanı <i>A. K. Yörük</i>
Millî Savunma Bakanı <i>İ. Sancar</i>	İçişleri Bakanı <i>H. O. Bekata</i>
Dışişleri Bakanı <i>F. C. Erkin</i>	Maliye Bakanı <i>F. Melen</i>
Millî Eğitim Bakanı <i>Ş. R. Hatipoğlu</i>	Bayındırlık Bakanı <i>İ. Seçkin</i>
Ticaret Bakanı <i>M. Ete</i>	Sa ve So. Y. Bakanı <i>Y. Azizoğlu</i>
Güm. ve Tekel Bakanı <i>O. Öztrak</i>	Tarım Bakanı <i>M. İzmen</i>
Ulaştırma Bakanı <i>R. Öçten</i>	Çalışma Bakanı <i>B. Ecevit</i>
Sanayi Bakanı <i>F. Çelikbaş</i>	Ba - Ya. ve Turizm Bakanı <i>C. T. Karasapan</i>
İmar ve İskân Bakanı <i>F. K. Gökay</i>	

MADDE 38. — Tasarının 37 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.